

ІВАН ПЕТРЕНКО

**РОЗКУРКУЛЕННЯ
НА ОЛЕКСАНДРІВЩИНІ**
(Кіровоградська область)

НаУКМА

ББК К 63.3 (4Укр.)6

УДК 9У (477)

ПЗ0

Петренко І. Д.

ПЗ0 Розкуркулення на Олександрівщині (Кіровоградська область). — К.:
НаУКМА, 2010. — 72 с.

ISBN 978-966-2410-06-08

ББК К 63.3 (4Укр.)6

*Книжка розповідає про трагічний процес нищення хліборобів Олександрівщини
(Кіровоградська область), названий комуністичними ідеологами
“розкуркуленням”. Містить архівні документи,
фотографії, газетні статті 30-х років ХХ ст.*

Автор щиро дякує громадській організації
“**Земляцтво Олександрівщини**”
за сприяння у підготовці й виданні цієї книжки.
Особлива подяка
Юрію ЗЕЛІНСЬКОМУ та Володимиру КОБЗАРЮ

Редактор **В.Кобзарь**
Обкладинка **А.Афонін**

ISBN 978-966-2410-06-08

© І. Д. Петренко, 2010

© НаУКМА, 2010

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗКУРКУЛЕННЯ В ОЛЕКСАНДРІВСЬКОМУ РАЙОНІ.....	9
РОЗКУРКУЛЕННЯ В ЄЛИЗАВЕТГРАДКІВСЬКОМУ РАЙОНІ.....	23
ДОЛІ “КУРКУЛІВ” ОЛЕКСАНДРІВЩИНИ.....	31
“ВИКАЧКА” ХЛІБА В 1931 р.: ГЕНЕРАЛЬНА РЕПЕТИЦІЯ ГОЛОДОМОРУ	38
МОВОЮ ДОКУМЕНТІВ	51
ГАЗЕТНИМ РЯДКОМ.....	60
ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА	71

ВСТУП

З початком проведення “суцільної колективізації”, що розпочалася в СРСР взимку 1930 р., більшовицька влада масово здійснила так зване “розкуркулення”.

Автор дає такі тлумачення деяким термінам та процесам, які найчастіше зустрічаються в книжці:

Розкуркулення — відбирання владою у частини селян, таврованих як “куркулі”, належної їм землі, худоби, реманенту, житла, одягу, харчів і зміна (погіршення) для них в обов’язковому порядку місць та умов проживання. “Розкуркулення” було одним із засобів подолання економічних і соціально-політичних проблем, які виникли внаслідок більшовицьких експериментів на селі.

Куркулі — селяни, які, на думку влади, могли б чинити (і часом чинили) спротив насильницькій колективізації, хлібозаготівлям, і яких влада намагалася ліквідувати, ізолювати, позбавити будь-яких прав, а багатьох — і життя, обмеживши таким чином їхні можливості чинити будь-який опір у 1928 та наступних роках.

Готуючись до “масової ліквідації куркулів”, 15 серпня 1929 р. Раднарком УСРР ухвалив постанову “Про ознаки куркульських господарств, на які ширяться правила Кодексу законів про працю УСРР”. Згідно з нею “куркульським” вважалося господарство, яке мало млин, олійницю, круподерню, систематично використовувало найману працю, здавало в оренду машини з механічними двигунами, або ж таке, що мало прибуток 300 карбованців на їдця, але не менше 1500 карбованців на господарство.

Однак великої майнової прірви між селянами не було. До 1923 р. всі вони без винятку отримали від влади землю пропорційно кількості їдців і розпочали господарювати практично в однакових умовах. Тому лише кількість і якість їхньої праці визначали рівень прибутків кожної окремої сім’ї. Про “багатства куркулів” Олександрівщини свідчить той факт, що з 243 сімей, визначених владою до “розкуркулення” в лютому 1930 р., молотарки — незапе-

речну ознаку певного достатку селян — мали тільки п'ять господарів: Досужий В. І. (с. Бірки Другі), Вихрист С. І. (с. Івангород), Гречкосій Ф. Н. (с. Стара Осота), Циглим В. К. та Крюченко О. К. (с. Бовтишка).

Селян-“куркулів” у процесі “розкуркулення” поділили на *три категорії*, визначивши представникам кожної з категорій різні життєві шляхи. Насправді ж влада “розкуркулювала” не стільки за економічними, скільки за політичними ознаками, тобто всіх “неблагонадійних”, часто незалежно від статків, віку, сімейного стану.

До “*куркулів 1-ї категорії*” віднесли найавторитетніших, найактивніших противників політики “корінного перелому на селі”. Деякі з таких “куркулів” свого часу боролися проти більшовицької влади, інші могли цю боротьбу продовжити чи очолити населення певного села, хутора на боротьбу, протест. “Куркулів 1-ї категорії” або розстрілювали відразу, або кидали в концтабори. Їхні родини “розкуркулювали” та висилали.

До “*куркулів 2-ї категорії*” зараховували селян, які брали активну участь у зборах, перечили в чомусь владі, сумнівалися в доцільності її дій, не виконували планів хлібозаготівлі, не хотіли “добровільно” записуватися до колгоспів, були в чому-небудь невгодні представникам місцевої сільської влади (задавлені сусідські суперечки, родинні конфлікти, звичайна заздрість тощо). “Куркулів 2-ї категорії” підлягали “розкуркуленню” та виселенню разом з сім'єю за межі України, переважно до Архангельська, Вологди, Котласа, на північний Урал.

До “*куркулів 3-ї категорії*” зарахували селян — пасивних учасників усіх подій на селі на межі 20–30 років, які не поспішали записуватися до колгоспів, співчували, а то й допомагали “куркулям”, переховували хліб від конфіскації, привселюдно не підтримували дії влади, але й не чинили активного опору, за що влада багатьох з них визначила потенційно небезпечними для себе. “Куркулів 3-ї категорії” “розкуркулювали” та виселяли за межі сіл до іншого району чи округу або за межі сільради, але у своєму районі, — на найнепридатніші земельні наділи, “виселки”, визначивши для них єдиний тип житла — землянки.

Серед “розкуркулюваних” були ще й так звані “*куркулі-експертники*” — працюючі українські селяни, які здобули певних статків наполегливою працею впродовж 1923–1927 років, але які з 1928 р. були обкладені такими непосильними податками (“планами”), що виконати їх, як би тяжко вони не працювали, не було ніякої змоги. “Експертами” у визначенні розміру податку виступали зазвичай представники сільської влади. За несплату податків “куркулів-експертників”, яких ще називали “плановиками”, штрафували і “розкуркулювали”, заносючи до будь-якої “*категорії*”.

У контексті “розкуркулення” варто згадати й “*активістів*” — невелику частину жителів села, переважно незможних, які були помічниками влади у всіх її заходах. Одні з них щиро повірили більшовицьким гаслам, тож активно й безкомпромісно втілювали їх у життя. Інші, часом цинічно прирікаючи на смерть своїх односельців, отримували за це як винагороду одяг, харчі, житло “розкуркулених”. Влада називала їх ще “буксирниками”, а народ — “торбоватами”.

Як би не різнилися долі “куркулів”, зарахованих до різних категорій, у них було спільне — у визначений владою час і день вони доценту грабувалися та розпочинали нове життя у концтаборах, спецпоселеннях або “на виселках”. Тавро “куркуль” чіплялося владою не тільки до дорослих селян, а й до їхніх дітей, смерть серед яких у нелюдських умовах була надзвичайно високою.

“Розкуркулення” на території Олександрівського району Кіровоградської області, як і по всій Україні, розпочалося ще в 1928 р. Того року, зокрема, була “розкуркулена” та вислана за межі України “як соціально небезпечний елемент” Бойко Домна Аврамівна — неписьменна домогосподарка з с. Цвітине. Вона повернулася додому в 1934 р., проте в липні 1937 р. була заарештована вдруге та засуджена трійкою УНКВС Одеської області до восьми років ув’язнення у виправно-трудових таборах [1]. Розкуркулення тривало також і в 1929 р.

Масове “розкуркулення” в районі відбулося в лютому 1930 р., тривало впродовж кількох весняних місяців одночасно з проведенням так званої “суцільної колективізації”. Нищили селян-“куркулів” і в наступні роки. Особливо ж “урожайними” були 1931–1934, 1937–1938 роки, від чого список “куркулів” набагато зріс. Переслідували окремих “куркулів” до початку війни та відразу після неї.

Характер і методи “розкуркулення” на Олександрівщині загалом були типовими для всієї України. Хіба що варто згадати деякий “гуманізм” щодо матерів, чиї діти на момент “розкуркулення” тяжко захворіли. Таких випадків задокументовано аж три. Але це були поодинокі факти, які свідчили не про “гуманізм” влади, а про ще не розгублену людяність окремих наших земляків.

У 1954 р. держава офіційно відмовилася від політики обмежень щодо колишніх “куркулів” і поновила у правах тих, хто вцілів. Проте в численних анкетах завжди була присутньою графа “соціальний стан”, і ще тривалий час будь-кому з тавром “куркуля” важко було здобути освіту чи професію, вибрати певне місце проживання тощо.

У пропонованій читачеві книжці йдеться про “розкуркулення” на території Олександрівського району, який остаточно сформувався на січень 1965 р.

у складі Кіровоградської області. Тож нинішня Олександрівщина має у своєму складі частину сіл колишнього Єлизаветградківського району, що існував на початку 30-х років XX ст. як окремий район, поки в лютому 1931 р. не був приєднаний до Знам'янського району, де перебував до 1935 р. У 1959 р. значна частина сіл колишнього Єлизаветградківського району була приєднана до Олександрівського району. Найбільшими з цих сіл є Єлизаветградка, Підлісне (кол. Федвар), Букварка (кол. Буквар), Родниківка (кол. Сентове), Красносілля, Михайлівка, Цвітне.

Такі села сучасного Олександрівського району, як Красносілка, Ставидла, Бандурове в 30-х роках минулого століття на час масового “розкуркулення” належали до Кам'янського району Шевченківського округу, а пізніше також були включені до складу Олександрівського району.

У 1931 р. Олександрівський район було приєднано до Кам'янського району Київської області, а в 1935 р. район утворено знову. Тоді ж почала виходити друком олександрівська районна газета “Більшовицький шлях”, а до того — кам'янська районна газета “Колективна праця”, — неоціненні джерела з історії краю.

Документи, які зберігаються в Державному архіві Кіровоградської області та використані в цій книжці, дають змогу бодай частково встановити не тільки кількість селян — жертв масового “розкуркулення”, що відбулося в лютому — березні 1930 р. в селах тодішніх Олександрівського та Єлизаветградського районів, а й прізвища багатьох “партійців”, причетних до “розкуркулення”.

Картину тодішнього життя доповнюють матеріали з місцевої преси, які вдалося відшукати в Книжковій палаті України, у Національній бібліотеці України імені В. І. Вернадського та в Державному архіві Кіровоградської області. У той же час встановити загальну кількість усіх селян нинішнього Олександрівського району Кіровоградської області, які були “розкуркулені” в 1930–1934 роках або знищені як “куркулі” в 1937–1938 роках (розстріляні, позбавлені волі на тривалі терміни), нині навряд чи й можливо.

Набагато більший матеріал про “розкуркулення” на території Кіровоградської області автор вмістив у книжці **“Відібране життя. (Розкуркулення на Кіровоградщині)”**, яка побачила світ у листопаді 2009 р. Книжки доповнюють одна одну, і джерельна база частково є спільною для обох.

66
48/40

ЧЕРКАСИ ОКРІВІДІДІЛУ ДПУ
ПРИЗНАЧЕНО ПАРТИЦІВ ПО ЗЕЛАМ

Олександрівка	Тищенко Адам	Годова Зілярди
	Мокшаченко Федір	Заводський
	Медник Микола	гобінник
Нова Осера	Білогорський Арсень	Заводський
Стара Осера	Тищенко Микола	гобінник
	Малыченко Михайло	Член Правління Земельного Товариства
Либешівка	Кодоміць Максим	гобінник
Лисівка	Добрян Олександр	Годова Зілярди
	Погрібний	Агітпроп райкому
Триліз	Левін Іван	Заводський
Виді Верещак	Седів Гиміа	Годова гадкомоду
Низні Верещак	Крепівницький Іван	Годова Курятковського
Китайгород	Пірюк Дмитро	гобінник
	Мелько Іван	Годова Земельного Товариства
Омельгород	Гончаренко Ничипір	Член гадкомоду
Стриліва	Педченко	гобінник
	Прихотко Дмитро	гобінник
Земліва	Донченко	Народна
	Бивада Лидія	гобінник
Фриві II	Ковачук	гобінник
	Ковальчиків Іван	Член гадкомоду
Вірка I	Дерца Василь	Зав. ТДО
	Ведях Давид	Член гадкомоду
Івангород	Медник Олександр	гобінник
	Медник Григорій	Годова Зілярди
Богданівка	Завруха Максим	Заводський
	Байчиків Годова	Вчитель Аграрної
Господівка	Кривий Андрій	Годова Завкому
	Сматанко Іван	Годова Зілярди
Населення	Ломанова Леоха	Член гадкомоду
Годикова	Джирма Кузьма	Годова Колгоспна
	Гониман	гобінник
Кривий	Андриясов Василь	Годова Кривого Товариства
	Дірко	гобінник

МІТІ ЛІНІЗЬКИЙ

1. Член гадкомоду
2. Член гадкомоду

Фото 1. Список уповноважених по селах Олександрівського району.
[ДАКО*, ф. 430, оп. 1, спр. 60, арк. 40].

* ДАКО — Державний архів Кіровоградської області.

РОЗКУРКУЛЕННЯ В ОЛЕКСАНДРІВСЬКОМУ РАЙОНІ

(у межах адміністративних кордонів станом на лютий 1930 р.)

За кілька тижнів до масового “розкуркулення”, запланованого на 28 лютого 1930 р., в села Олександрівського району Шевченківського округу виїхали уповноважені райкому КП(б)У. У місто Черкаси до окружного відділу Державного політичного управління України (далі — ДПУ) секретар Олександрівського райкому КП(б)У Мітулінський відправив “Список призначених партійців по селах району”. До нього були вписані прізвища 34 уповноважених [2]. У містечко Олександрівка (районний центр Олександрівського району) для керівництва “розкуркуленням” з Черкас прибула оперативна група окружного відділу ДПУ на чолі з Чернобильським.

Побувавши в кожному селі з надзвичайними повноваженнями, представники райкому партії виконали всю чорнову роботу з проведення суцільної колективізації на Олександрівщині, зокрема, підготували громадську думку щодо “глитаїв-куркулів”. Разом з цим для районного керівництва було підготовлено інформацію про те, кого саме потрібно проголосити “куркулями”. Саме когорта місцевих активістів включно з районною владою позбавили со-тні селян Олександрівщини землі, майна, реманенту, худоби, одягу, харчів та, зрештою, і життя, здійснивши так зване “розкуркулення”.

Інформаційні листи, доповідні, звіти уповноважених на адресу Олександрівського райкому КП(б)У, що надходили переважно наприкінці лютого та впродовж березня 1930 р., дозволяють у загальних рисах охарактеризувати сам процес “розкуркулення” у районі, хоча ці документи писалися деякими уповноваженими на неякісному папері, зазвичай олівцем, нашвидкуруч, тому часом є складними для прочитання та відтворення.

01.01.1930 р. датований перший “відчит” уповноваженого з села Соснівки. У цій інформації подано найтипівіші виступи та запитання соснівчан під час проведення зборів по створенню колективних господарств: “Чи довго ми будемо годувати закордонних робітників хлібом?”, “Чи СОЗ *(ідеється про т. зв.*

10 31 68

ТЕРМІНОВО.
ТАБМЕО.-

ОСОБИСТО УПОВНОВАЖЕН ОМУ Р.П.К. по селу
.....тов.....

Приблизно 19-20 числа цього місяця Райвиконкомом Вам буде сповіщено
остаточний список виселених по Вашому селу, а також термін та місце,
куди їх треба доставити.-

В зв'язку з цим засову звертаємо Вашу увагу на наступне:

- 1/ Бригади повинні складатися з мешканців наймитів, біляків і середняків/остатніх по одному на бригаду/, і з закладателів ретельно проінструйтовані.- На кожну бригаду має бути поставлений політично-розторопний парторг, а коли його нема-перевіряти біляків.-
- 2/ Часи посідки сімей на підводі повинні бути точно розраховані, щоб у закладателів мешканцю місті села підводи об'єдналися у сільську колону і на чолі з Вами, як Сельуповноваженим, відправлялися до станції Кам'янки.-
- 3/ Добайте за зброю охорону ~~підводи~~ підвід, яка /охорона/ має супроводжувати ці підводи.-
- 4/ Потрапляйте на інструктажі бригади про необхідність чіткої роботи їх при посідці сімей на підводі та про догляд за формою/поводження з виселеними, щоб не дати таким чиним куркульським і контрреволюційним елементам повода для різних провокацій.-
- 5/ З цих же міркувань перевіряйте справу з забезпеченням виселених особисто їх дітей, таким чином /коли він у них був до розкуркулення/ харчами та інструментами, як це було умовлено на райвироді.-
- 6/ Сельуповноваженому, що буде супроводжувати сільську колону до Кам'янки, мети на кожну сім'ю дві анкети, що їх злати командувати владі.- Одна із цих анкет заповнюється по старій формі, друга по новій.- Біляки і ціх анкет по обом формам/своєчасно віддамо по дві РВК.-
- 7/ Сельуповноваженому, по схемі, що раніш надіслана, зараз-же після виселки куркулів, надіслати верхівцем до РНК інформацію.-

В закінчення звертаєм Вашу увагу на необхідність ретельного поглиблення масово-політичної роботи по питанням зв'язаним з посієкшенням. Ця масова робота повинна носити чіткий, класовий, політичний зміст, щоб ті позитивні настрої серед бідноти і середняків, які утворили в зв'язку зі справою виселення куркулів, не лише не вивітрилися, а навпаки були закріплені.- Пропонуємо Вам при обговоренні на різних зборах підкреслювати велике значення виселення куркулів для справи успішного закінчення колективізації і посієкшення, щоб-то для інтересів бідноти і середняків.- На різних таких зборах своєчасно викрикуйте перед масовою хвилюванням біляків і середняків в зв'язку з виселенням сплюснати таким чином масу навколо завдань колективізації і посієкшення.- Про політично-характерні настрої, що заздуготують негайної уваги з боку РНК, інформуйте останній цілком своєчасно.-

17/11-30р.- СЕКРЕТАР Р.П.К.
Олександрівка.-

19 20/31.-

/ МІТУЛІНСЬКИЙ /

Печатка: Райпартком Черкаської області

Фото 2. Лист-інструкція уповноваженим Олександрівського РПК*
про "розкуркулення". 20.02.1930 р. [ДАКО, ф. 430, оп. 1, спр. 60, арк. 31].

* РПК — райпартком, був уживаним терміном у 30–40-х роках і є синонімом до терміну "райком КП(б)У". — Прим. авт.

товариства спільного обробітку землі. — Авт.) не буде друга кріпаччина?», “СОЗ — вірówka бідняку на шию!”, “Чому партійці не в колективах?”, “В комуні степів з голоду здиhaють, а ми не хочемо!” — так заявляли чи запитували селяни Соснівки [3].

Уповноважений по селу Янівка (нині с. Іванівка Староосотської сільської ради) звітував про кількість проведених ним зборів у селі: “... Переведено зборів 14, з них куткових — 4, виступило душ 124, з них середняків — 74, бідняків — 50 душ. На всіх зборах було присутніми: на куткових — 450 душ, на загальних — 326, на жіночих — 126, на зборах молоді — 96, на зборах терармійців — 38 душ, на зборах КНС (*комітет незаможних селян. — Авт.*) та бідноти — 234, а всього присутніх — 1337 душ” [4]. Дата на звіті відсутня, але, без сумніву, це січень — перша половина лютого 1930 р.

27 лютого 1930 р. “політінформація” про висилку “куркулів” надійшла з села Івангород. У ній йшлося, зокрема, про таке: “... 26.02.30 р. було переведено збори партійного осередку і збори КНС, на яких стояло питання про суцільну колективізацію. Настрій зборів був гарний. Біднота виступала активно... А потім пройшов слух, що явився один амністований бандіт — Ратушний, якого було забрано органами ДПУ, і коли узнали, що дійсно він прибув, то актив зразу упав в паніку, каже, як це так, що його випустили, він буде отомщать і являється опасним для села... 27.02. розставлені сили і розподілені посильні. Настрій сили пока нічого. 2 сім’ї перевозимо у (*нерозбірливо. — Авт.*). У 6 год. вечора один член сім’ї втік. Остання сім’я заявила, що він поїхав молоть у Федвар і ми зразу нарядили підводу з трьох чоловік і послали дати завдання привезти його сюди у село. Із бригадами переведено інструктаж нарізно (*нерозбірливо. — Авт.*) ... виділили на кожного куркуля і по дві підводи, поставлені по квартирах по 3 чол. часових, щоб не удрали. Настрій бригад пока нічого” [5].

27 лютого 1930 р. “Звіт про збори КНС” надійшов із с. Кримки: “Збори КНС переведено, закінчили о 10 год. 30 хв. вечора. Присутствовало 65 душ. З’ясовано питання про посівкампанію, кошти і ув’язано з висилкою та розкуркуленням. Настрій на правлінні в здоровий бік, ніяких питань з боку КНС по відношенню виселяємих куркулів немає. Бригада проінструктована і підготовлена, розбите кожному обов’язки по селу, скрізь обход, також підготовлена варта, поскільки Ясиноватка (*село нинішнього Олександрівського району. — Авт.*) буде проїжджати через Кримки. Уповноважений РПК (підпис). З Кримок” [6].

“До РПК. Погрузка виселяємих переведена в 2 години ранку. Скандалів ніяких не було. Був маленький плач з боку окремих груп населення. Уповно-

ти, як бути з дружиною Кравченки. Конешно, за вашою директивою, я вивезу. Уповноважений РВК по с. Голикове (підпис). 27.02.30 р.” [10].

“Інформацію по с. Розумівка” уповноважений, як того й вимагав Олександрівський райком КП(б)У, відправив 27.02.1930 р.: “Підготовча робота проведена повністю по висилці куркулів. Бригади проінструктовані, а також супроводжуючі, охрана і підводи. Настрій кулаків бодрое. 28.02. утроем о 4 годині виїжджаєм до Каменки... 27.02.” [11].

Відразу два інформаційні листи в справі виселення, схоже, що навздогін один одному, відправила до Олександрівки уповноважена по с. Соснівка: “... Настрій села в загальному задовільний. Характерні моменти такі: деякі виселяємі куркулі, годин о 12 ночі, вечеряли, ведуть розмову поміж собою, що там будуть господарювати краще, ніж тут, всі веселі” [12]. У другому інформаційному листі з Соснівки йшлося про те, що “...під час перевірки відправляємих куркулів було виявлено, що в господарстві куркуля Орлика Петра Михайловича дитина 2-х років Василь назвою, захворів, завдяки чому й прийшлося залишити в с. Соснівка матір хворого Таїсу та трьох ще непрацездатних дітей від 11 до 6 років. За кілька днів до відправки зникло троє з сім’ї Орлика Василя Васильовича, як то дві дочки та син. (Сам Василь Васильович Орлик — батько п’ятьох дітей, переживши “розкуркулення”, у 1937 р. був заарештований та через півроку, за ухвалою трійки УНКВС Київської області, був розстріляний. Його дочка Тетяна за втечу з заслання була засуджена на три роки позбавлення волі; син Павло — засуджений на шість років нібито за зберігання зброї; сини Юхим та Кирило, “за крадіжки та хуліганство”, засуджені до восьми років ув’язнення. — Авт.) [13]. Під час посадки виселяємих в м. Кам’янка було повернуто назад в с. Соснівка сім’ю виселяємого Грицька Йосиповича Орлика, як то жінки та 4-х малих дітей” [14].

“Інформацію про хід висилки за межі України по с. Вищі Верещаки” уповноважений написав 28.02.1930 р.: “Із затверджених 11 сімей вислано лише 7 сімей, 4 сім’ї зникли невідомо куди. Підготовча робота по іззяття цих сімей була пророблена як слід. Настрій населення гарний, за винятком родичів, які співчують виселяємих. 28.02.30 р. Уповноважений (підпис). Виїхали рано о 5 годині” [15].

“До Олександрівського РПК” був надісланий “Інформаційний лист про хід висилки куркульсько-глитайських господарств по селі Трилісі”. “...Бригади по висилці куркулів приступили до виконання постанови загальних зборів села 27 лютого о 5 годині вечора, продіжуривши цілу ніч біля куркульських дворів. Внутрі бригад дисципліна тверда і воєнна. Настрій бадьорий. В 6 годин ранку виїхали на місце зборів до м. Кам’янки. Плачів та скорбінь за куркулями не мається, крім родичів куркуля Сороки Івана. Зміни єсть в сім’ї кур-

куля Курганського, в якого є 2-є больных дітей малолітніх, де ми залишили, а також залишили матір дітей куркуля Курганського. (*Курганський Максим Григорович був засланий на Північ, звідки у 1933 р. втік. Арештований Олександрівським РВ НКВС 11 вересня 1937 р. Згідно з ухвалою трійки УНКВС Київської області був засуджений на 10 років ув'язнення в концтаборах, де його сліди загубилися. — Авт.*) [16]. Харчами задовільнені на 2 місяці, а також одягом. 28.02.30 р. 6 годин ранку. Уповноважений по Трилісах (підпис)” [17].

28 лютого 1930 р. “Інформаційний лист до Олександрівського РПК” відправив уповноважений по с. Розумівка: “Року 30, лютого 28 дня о 4 год. 30 хв. ранку вивезено куркулів, що належать до висилки в кількості 6 сімей. Вивезено з розрахунку бути в м. Кам’янка о 10 годині ранку. З боку куркулів не було ніякого опору. Викриків та мітингів з боку куркулів, а також бідняцьких і середняцьких мас не було. На вивозку з села (*нерозбірливо. — Авт.*) ... потрачено 25 хв. 28.02.30 р.” [18].

“Цим сповіщаю, — писала уповноважена з с. Несваткове, — що виселення по с. Несваткове проходить спокійно, виселяємі держали себе скрито, окрім Безкровного Данила, жінки та сина, які весь час намагалися зірвати виїзд. Всі виїхали без затримки, крім Буряка Петра і жінки та 2-х дітей, які в настоящий момент больні кором, та Безкровного Данила двох дітей по малолітності яких взяли батьки на тимчасове утримання”. (*Малолітній син Безкровного Данила Микола виховувався у сім’ї діда Єлисея, в 1944 р. був мобілізований до Радянської армії, де заслужив орден Червоної Зірки, нині живе в смт Олександрівка. Два сини Безкровного Данила перед війною втекли з заслання до рідного села, в 1944 р. виїхали на Захід та опинилися в США. — Авт.*) [19].

У звіті про депортації “куркулів” із с. Бовтишка уповноважений написав: “...9 намічених до виселки. До операції приступили і за 1 годину без жодних ускладнень робота була закінчена. При висилці куркулів було задіяно 68 бідняків та середняків-активістів...” [20].

Було б помилково вважати, що списки “розкуркулених” складалися на сільських зборах і що ініціатива про їх виселення також належала селянам. Це спростовує лист, адресований уповноваженим, за підписом секретаря Олександрівського райкому КП(б)У Мітулінського: “Терміново. Таємно. Особисто уповноваженому РПК по селу (*назва села не вписана. — Авт.*) тов. (*прізвище уповноваженого не вписане. — Авт.*)”.

Приблизно з 19–20 числа цього місяця райвиконкомом вам буде сповіщено остаточний список виселяємих по Вашому селу, а також термін та місце, куди їх треба поставити... 17.02.30 р. Секретар РПК Мітулінський. Олександрівка. 320/3 т.” [21].

До Олександрівського Р.Н.К. 49
25

інформаційний лист про хід висилки
куркульсько-сиротинців, відповідно до селу
Триліси

1. Настрій має в цілому гарний, за винятком
деяких лічків Середняків Євдокимів. Як і всі
маючи бачили, що до куркульів виставили збори селя
позовини. Сироти в справі висилки треба до речі
показати, як саме куркульи згодом і допомогли. Кожен
взяв а також і вдалих кожен з до нього.
Організаційно з сиротинців

2. Б'єтади по висилке куркульів приступили до
виконання роботи зазначені збори в селі з'їхав
до в Бєга Кєвєра, прогнаних цілих міл Бєл
куркульств з'їхав в місті Б'єтади гірничих
вотка і тверда в селі розпорядилися Б'єтади
Б'єтади виконують бачко, настрій бачковий

3. в Б'єтади ратуху виконують із міста збори
до м. Ашанка.

4. М'єтади та сиротинці за куркульство, мають
крім родичів, куркульи Сироти Бєла

5. З'їхави Бєл до сиротинців куркульи Курган
маючи в якого Бєлних дві дитини
з'їхави Бєлних де ми зазначили
такі а також. Зазначили і мають
дитини, інше дружина куркульи Курган
З'їхави Бєлних дві Бєлних маючи Бєлних
дитини

6. Нарешті задовільнені на два місяці а
також і одного
Учбователі по сиротинцях

Держарх. Утримув. 732 8700.

Фото 4. Інформаційний лист про хід висилки "куркульів" з с. Триліси. 28.02.1930 р.
[ДАКО, ф. 430, оп. 1, спр. 60, арк. 25].

підлягаючи до висилки глитаїв та ворожого елементу по Олександрівському району Шевченківської Округи.							ПРИМІТКА.
№ п-в	№ ос.	Прізвище, ім'я та по батькові.	Вік	Професія.	Сім'я чи стан.	Причини висилки.	
Село НЕСВАТКОВО.							
I	1	Вурак Петро Іванович	47 р.	С/госп.	4	Кулак-експорт.	
2	2	Возкровний Данило	42	"	6	Кулак	
	3	Возкровний Петро Дан.	18	"	холост	Син кулака.	
3	4	Самборський Данило	60	Піп	5	Піп-агітатор	
	5	Самборський Борис Дан.	20		холост	Син попа.	
	6.	Самборська Софія Дан.	30		дівчин.	дочка попа	
4	7.	Самборський Петро Дан.		С/госп.		кулак-експортн.	
5	8.	Вурак Трохим Іванов.	61	"	5	Кулак	
	9	Вурак Олександр Трох.	18	"	холост	Син кулака	
6	10	Вурак Федось Трохим.	29	Теслер	4	Син кулака-експортн.	
7	11	Загородній Міндрат	52	С/Госп.	6	Кулак-був експортн.	
8	12	Піддубний Петро Іванов.	31	"	5	Син кулака-був під судом за хлібозаг.	
Село ГОЛИКОВО.							
9.	13	Сліпченко Мекер Степ.	22	С/госп.	холост	Син кулака б/ під судом за хлібозаготівлю.	
10.	14	Кравченко Платон Іванов.	57	"	3	Кулак-експортн. був під судом за хлібозаг.	
	15.	Кравченко Яким Платон.	21	"	холост	Син кулака.	
11.	16	Воркута Іван А.	56	"	5	Кулак-експортн. був під судом за хлібозаготівлю	
	17.	Воркута Анатолій Іван.	18	"	холост	Син кулака.	
12	18	Кравченко Іван Трохим.	32	Садов.	4	Кулак-експортн.	
13	19	Кравченко Грицько Трохим.	23	С/Господ.	3	Кулак-експортн.	Втік.
14.	20	Демченко Семен Венедикт.	63	"	4	Кулак-експортн.	
	21.	Демченко Тиміш Семен.	18	"	холост	Син кулака.	
15	22	Шелемех Іхим Грицьків	32	"	1	Амуніст. бандит	
Село В. ВЕРЕЩАКИ.							
16	23	Гносовий Сафрон Лев.	53	С/Госп.	3	Кулак повб. прав.	
17.	24	Гносовий Сафрон.	31	"	3	Син кулака експортн.	
18	25	Назаренко Іван Кон.	40	"	3	Кулак-експортн.	
19.	26	Щенко Іхим Тим.	61	"	4	Кулак-експортн.	Втік.
20.	27	Мазур Логин Федор.	28	"	4	Кулак-експортн. судився за убиство.	
21.	28	Начипоренко Федось Іван.	51	"	6	Кулак-експортн.	
22.	29	Голий Ность Борисович	46	"	6	Кулак-експортник	
	30	Голий Іван Ностьович	20	"	холост	Син кулака.	
23.	31	Голий Данило Борисович	48	"	II	Кулак-розкуркул. сприяв бандіт.	Втік.
	32	Голий Яніс Данилович	20	С/госп.	холост	Син кулака	
	33	Голий Ілько Данилович	24	"	холост	Син кулака	
4.	34	Павловський Каленик Яв.	46	"	4	Кулак-орган. повстан.	

Фото 5. Перша сторінка "Списку підлягаючи до висилки глитаїв та ворожого елементу по Олександрівському району Шевченківської округи". 8.02.1930 р.

[ДАКО, ф. 430, оп. 1, спр. 60, арк. 32].

“Список підлягаючих до висилки глитаїв та ворожого елементу по Олександрівському району” був затверджений і підписаний головою Олександрівського райвиконкому ще 8 лютого 1930 р., тобто за 20 днів до “розкуркулення”. Список передбачав “розкуркулення” в районі такої кількості сімей [22]:

Назва села	Кількість розкуркулюваних сімей
Несваткове	12
Голикове	10
Вищі Верещаки	16
Нова Осота	13
Розумівка	9
Бірки Другі	3
Стримівка	8
Бірки Перші	4
Нижчі Верещаки	7
Триліси	10
Омельгород	9
Бовтушка	18
Янівка (Іванівка)	3
Любомирка	2
Кримки	5
Стара Осота	11
Китайгород	15
Олександрівка	28
Івангород	15
Соснівка	24

Олександрівський райвиконком затвердив також “Список осіб, на яких нема підстав для висилки”. До нього було вписано 46 сімей, які спершу потрапили до категорії “куркулів” [23]. Цим 46 сім’ям того разу надзвичайно поталанило, адже 28 лютого 1930 р. їх, напевне, не “розкуркулили”.

16 лютого 1930 р. президія Олександрівського райвиконкому затвердила “Додатковий список глтайських господарств, що підлягають до висилки по Олександрівському району”. До нього потрапили тридцять дві родини. Серед них сім’я Орлика Петра Івановича з с. Соснівка, яка складалася з дев’яти осіб; сім’я Корсуна Явтуха Грицьківка з с. Нова Осота чисельністю п’ять осіб; житель с. Кримки Кравець Павло Петрович з сім’єю в сім душ; сім’ї Чапчая Івана Івановича та Нечипоренка Афанася Ів. з Вищих Верещак, які налічували по сім душ. До “куркульських” була вписана і сім’я Гогола Данила Борисовича з Вищих Верещак, яка мала тринадцять душ тощо. Всього до “розкуркулення” було додатково призначено сто сорок чотири особи включно з дітьми [24].

Додатковий список *глитайських господарств, що підлягають до висилки по Олександрівському району. 16.02.1930 р.*

№	Прізвище і ім'я позадилого	Вміст вироб. склад	Село	Трипш
1.	Орлик Петро Іванович	9	Світло	
2.	Козенко Дмитро Іванович	5	н. Овста	
3.	Савченко Микола Сав.	4	—	
4.	Савченко Микола Іванович	6	Ритинськ	
5.	Михайленко Микола Іванович	5	—	
6.	Хмелевський Петро Іванович	2	—	
7.	Завозняк Микола Іванович	4	с. Бобитишків	
8.	Олександрівський Микола Іванович	6	Олександрівськ	
9.	Левченко Василь Іванович	1	Білий	
10.	Кравченко Федот Іванович	4	Білий	
11.	Семченко Степан Іванович	2	—	
12.	Порубанко Семен Іванович	2	с. Вирин	
13.	Роденко Микола Іванович	2	—	
14.	Павленко Микола Іванович	—	Розумівськ	
15.	Пиряк Петро Іванович	2	Кедрівськ	
16.	Свиридовський Микола Іванович	3	—	
17.	Даниленко Сергій Іванович	2	Трипш	
18.	Савченко Микола Іванович	2	—	
19.	Бабич Трохим Іванович	6	с. Овста	
20.	Бригинець Микола Іванович	4	—	
21.	Воско Іванович	6	—	
22.	Белгородський Микола Іванович	1	Олександрівськ	
23.	Михайленко Микола Іванович	1	—	
24.	Овдич Микола Іванович	3	—	
25.	Назаренко Іван Іванович	3	Вірнішків	
26.	Татар Іван Іванович	8	—	
27.	Михайленко Микола Іванович	4	—	
28.	Савченко Микола Іванович	4	—	
29.	Воско Микола Іванович	13	—	
30.	Михайленко Микола Іванович	3	—	
31.	Павленко Микола Іванович	4	—	
32.	Михайленко Микола Іванович	8	—	

Олександрівський район

Фото 6. Додатковий список глитайських господарств, що підлягають до висилки по Олександрівському району. 16.02. 1930 р. [ДАКО, ф. 430, оп. 1, спр. 60, арк. 43].

Не всі з визначених під “розкуркулення” покірливо чекали вирішення своєї долі. Дехто тікав. Начальник опергрупи ДПУ по Олександрівському району Чернобильський склав “Список осіб, що їх визнано до висилки за Другою категорією, але вони втікли самі та з деякими членами родин, родина ж їхня вислана, але деякі з них перебувають в Бупрі (БУПР — *будинок примусових робіт*. — Авт.)”. До цього списку Чернобильський вписав прізвища шістнадцяти глав сімей, як правило чоловіків, які самі втекли, залишивши напризволяще свої сім’ї. Та їхня втеча багатьох сімей не порятувала — родини все-таки вислали, а декого з дорослих членів сім’ї кинули до БУПРу, напевне, як заручників [25].

Начальник опергрупи ДПУ склав також “Список осіб, що їх визнано до висилки по 2 категорії та що вони втікли зі своїми сім’ями”. До цього списку було вписано 12 сімей. Серед тих, хто, кинувши господарство, виїхав світ за очі, були жителі с. Вищі Верещаки Гнойовий Софрон Левкович, 1877 р. н., його дружина та двоє синів. Покинув с. Вищі Верещаки напередодні “розкуркулення” також Павловський Каленик Явтухович, 1884 р. н., його дружина та двоє дітей. Уникнули “розкуркулення”, принаймні у лютому 1930 р., жителі с. Триліси — 32-річний Павловський Кирило Грицьків, його 29-річна дружина та малолітні діти-“куркулі” — дочка віком 4 роки та син 2 років, які всі гуртом втекли, та ін. [26].

28 лютого 1930 р. із 275 родин (243 родини основного списку та 32 — додаткового), призначених до “розкуркулення” Олександрівським райвиконкомом за 2-ю категорією, було виселено сто п’ять. Всього тієї ночі вивезли до м. Кам’янка (Черкаська обл.) 414 душ, із них дітей віком до шести років — 58. Такі підрахунки здійснив секретар Олександрівського райкому партії Мігулінський [27].

Оскільки влада “розкуркулювала” не тільки впродовж лютого та березня 1930 р., а й у наступні місяці та роки, то немає сумніву в тому, що “розкуркулених” по Олександрівському району (в межах адміністративних кордонів 30-х років ХХ ст.) було не 275 сімей, а набагато більше.

А інформаційні листи від уповноважених, адресовані райкому КП(б)У, все надходили й надходили. Тепер вони сповіщали не тільки про хід підготовки до посівної, а й про “розкуркулення куркулів 3-ї категорії”.

29 березня 1930 р. уповноважений по с. Олександрівка повідомляв, що “...в селі повністю підготовлено до розкуркулення куркулів III категорії, ухвалено до розкуркулення 13 куркульських сімей” [28].

Уповноважений по с. Стара Осота в “Інформаційному листі РПК” повідомляв, що “...на 30.03.1930 р. по селу Стара Осота усупільнено землі та ре-

С П И С О К

Осіб, що їх визнано до висилки за Другою категорією, але вони
втікли самі. Та з деякими членами родин

але де які із них перебувають в Бупрі / див. примітку/

1. В. Верешани :	Лушпай Сергій Евтухів	45 років	
	син Гарасим	30 років	
2. Соснівка :	Орлик Василь Василів	61 рік	ДПУ
	син Павло Висилів	24 рок.	ДПУ
	дочка Марія	20 р.	} втікли, остання родина вислана
	дочка Приська	18 р.	
	син Іхтим	22 р.	
3. Треліси:	Павловська Наджа Кириловна	56 р.	
	син Іван	24 р.	втікли, родина вислана
4. Голиково :	Кравченко Іван Трифонів		втік сам.
5. " "	Демченко Семен Бенедиктів		в Бупрі
6. Кримки :	Кравец Павло Петрів	45 р.	втік сам.
7. В. Верешани :	Нечипоренко Афанас. Іванович		" "
8. " "	Голий Данило Борисов.		" "
9. Стримівка :	Овчаренко Овсій Омельків		" "
10. Вірки 1 :	Куценко Василь Данилів		" "
11. Треліси:	Гончар Мефодь Михайлів		Бупр
12. Стара-Осота:	Вовк Грицько Андрієв		втік сам.
13. " "	Врховецький Прокіп Миколаєвич		" "
14. Олександрівка:	Дегтар Корній Михайлович		" "
15. " "	Олифіренко Іван		" "
16. " "	Осадчий Іван Еремів		БУПР

Начальник Оперативної групи ГПУ
по Олександрів. району -

/Черніобільський

Фото 7. Список осіб, що їх визнано до висилки за Другою категорією, але вони втікли самі та з деякими членами родин, родина ж їхня вислана, але деякі з них перебувають в Бупрі. [ДАКО, ф. 430, оп. 1, спр. 60, арк. 50].

СПИСОК

8450
86

Осіб, що їх визнано до висилки по 2 категорії та що вони втіли зі своїми сем'ями по Олександрівському району.

1. В.Вережани :	Гноєвий Сафон Левків	1877 р. народження
	жінка Ганна	53 р.
	син Грицько	20 р.
	син Петро	17 р.
2. " "	Гноєвий Михайло Сафонович	1899 р. народж.
	жінка Присєка	25 р.
	дочка Ольга	5 р.
	син Анатолій	3 р.
3. " "	Назаренко Іван Кононович	1890 року народж.
	жінка Ніна	38 р.
	дочка Марія	9 р.
4. " "	Павловський Каленик Евтухів	-1884 року народж.
	жінка Христи	62 років
	син Микола	21 року
	дочка Ліда	17 років
5. Розумівка :	Павлик Михайло Андрієвич	1873 року народж.
	сам, родини немає	
6. Стримівка :	Осадчий Охрім Михайлович	-
	сам, родини немає.	
7. Трепіси:	Павловський Кирило Грицьків	32 років
	жінка Віра Кириловна	29 років
	дочка	4 років
	син	2 років
8. КитаїГород	Сісар Гнат Наумович	64 років
	дружина	41 р.
	син	25 р.
	син	16 р.
	дочка	6 р.
9. Олександрівка:	Шкурат Терешко Іванович	62 роки
	Жінка Натална	58 р.
10. " "	Смолінський Охм Микитів	58 р.
	сам в Бутрі, родини - немає	
11. Любомирка :	Кривий Купрія Трохимович	-
	втік з родиню	
12. Олександрівка:	Бурик Федь Степанів	60 рок.
	сім'ї немає	
13.	Начальник Оперативної групи ГПУ Олександрівського району -	Чернобильський

Фото 8. Список осіб, що їх визнано до висилки по 2 категорії та що вони втікли зі своїми сім'ями по Олександрівському району. [ДАКО, ф. 430, оп. 1, спр. 60, арк. 50].

маненту на 80 %, що до розкуркулення по III категорії визначено 10 господарств” [29].

31 березня 1930 р. надійшла звістка від уповноваженого по с. Бірки Перші: “...Куркулів III категорії збори ухвалили вислати 9 сімей” [30].

В окремій папці “Політінформації, звіти уповноважених КП(б)У про хід колективізації, виселення куркулів, проведення сільськогосподарських робіт в Олександрівському районі”, що нині зберігається в Державному архіві Кіровоградської області, міститься сто сорок п’ять документів, створених у період з 01.01. по 15.11.1930 р., які розкривають політику більшовицької партії щодо “розкуркулення” в Олександрівському районі. Поміж цих документів відсутні ті, які дали б можливість точно встановити кількість “розкуркулених” за 1-ю та 3-ю категоріями. Брак цієї інформації унеможливило на сьогодні встановити точну цифру “розкуркулених” наших земляків впродовж, принаймні, лютого — березня 1930 р. Проте й наявних документів достатньо, щоб зрозуміти, що йдеться про сотні хліборобських родин, вина яких була тільки в тому, що вони не тільки вміли вирощувати хліб, а й хотіли це робити.

“У моєї пам’яті добре збереглося те, як розкуркулювали мого діда — Лисенка Юхима, який був великим трудягою, працював на своїй землі, мав коней, пару волів, плуг, — згадувала Лаврусь І. К., жителька с. Івангород. — Його вигнали з хати. Не було йому куди йти, бо скрізь переслідували, не міг навіть піти до рідних дітей, бо їх активісти попередили, що теж розкуркулять, якщо приймуть батька. Пішов наш нещасний дідусь у ліс, де разом з такими “куркулями” викопав землянку. Але і там спокою не було. Мало не щонаочі приходили активісти “викурювати” діда, а через деякий час і убили його. Його сина Лисенка Дорофія і невістку вислали до Сибіру, звідки вони не повернулися” [31].

РОЗКУРКУЛЕННЯ В ЄЛИЗАВЕТГРАДКІВСЬКОМУ РАЙОНІ

(у межах адміністративних кордонів станом на лютий 1930 р.)

На час масового “розкуркулення”, у лютому — березні 1930 р., Єлизаветградківський район входив до складу Зінов’євського округу (*Зінов’євськ — нині м. Кіровоград. — Авт.*). 1 лютого 1930 р. Зінов’євський окружний відділ ДПУ надіслав до окружного комітету КП(б)У план роботи по проведенню операції з ліквідації “куркульства” в окрузі. Відповідно до цього плану в Єлизаветградківському районі передбачалося “розкуркулити” наприкінці лютого 350 господарств, які склалися з 1400 чоловік [32].

Для “успішного” проведення операції ДПУ поділило Зінов’євський округ на чотири сектори. Штаб сектора № 1 знаходився в Знам’янці, а до його складу увійшли три райони, зокрема й Єлизаветградківський.

Згодом, не пізніше 7 лютого 1930 р., до Зінов’євського окружного комітету КП(б)У було надіслано новий “План оперативної роботи з масової ліквідації куркульства та їх сімей”, який передбачав різке збільшення кількості “розкуркулюваних” в окрузі. Для Єлизаветградківського району ця цифра відтепер становила 500 сімей.

Зокрема, по Цвітненській сільській раді у лютому 1930 р. потрібно було “розкуркулити” двадцять господарств, по Красносільській — десять, Букварській — шість, Сентовській — шість, Єлизаветградківській — десять. Збори жителів села, що відбулися 20 лютого 1930 р. в Єлизаветградківці, “ухвалили розкуркулити” тридцять два господарства. З них — дванадцять господарств вислати за межі України, а двадцять — за межі округу. На цих зборах був присутній працівник Зінов’євського міського відділу ДПУ Елькінбард.

До початку березня кількість “розкуркулюваних” сімей в Єлизаветградківському районі знову зросла й становила вже 765 господарств: по третій категорії передбачалося “розкуркулити” 351 сім’ю, по другій — 414 [33]. Але й це ще були не остаточні цифри.

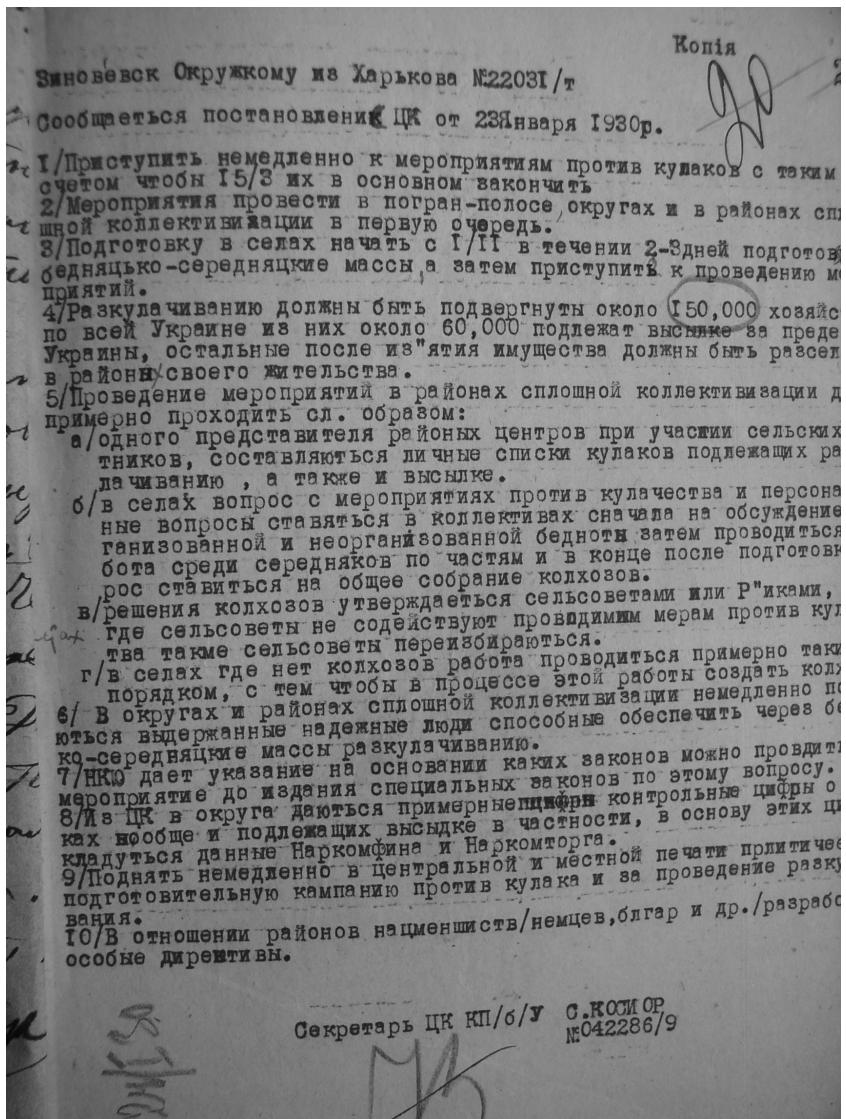

Фото 9. Лист секретаря ЦК КП(б)У С. Косіора про початок проведення заходів з "розкуркуленья" на території Зінов'євського округу.

[ДАКО, ф. п. 2, оп. 1, спр. 1878, арк. 2].

На допомогу партійним та радянським органам влади до району прибула оперативна група ДПУ у складі кількох осіб: Казаринов — начальник опергрупи, Пілот — уповноважений по агентурі, Даниленко — уповноважений по “інфо” та Олейников — оперативний співробітник. Для участі у “розкуркулюванні” були задіяні озброєні загони. В Єлизаветградківському районі така озброєна група налічувала 62 бійці [34].

До 10 лютого 1930 р. з території Єлизаветградківського району встигли вислати 149 сімей “куркулів 2-ї категорії”, або 659 осіб. Із них 184 чоловіків, 187 жінок, 225 дітей та підлітків віком від 6 до 18 років та 63 дитини віком до 6 років [35].

Їхню відправку за межі України, як правило до м. Архангельська, було здійснено з залізничної станції Шостаківка (знаходиться в західній частині нинішнього Кіровоградського району), куди люди були доставлені на підводах під озброєною вартою наприкінці лютого 1930 р.

Для кожної групи “розкуркулених”, що формувалися по селах району, ДПУ розробило маршрути відправки. З сіл Федвар та Буквар їх відправляли до станції Шостаківка повз села Петрівка — Оситняжка — Лозоватка — Олексіївка — Івано-Благодатне.

“Розкуркулени” з сіл Цвітне, Михайлівка, Цибулеве, Єлизаветградківка були зведені спочатку до Єлизаветградківки, а вже звідти всі 86 сімей відправлено польовим шляхом на Федвар — Буквар — Петрівку й далі, повторюючи маршрут федварців та букварців [36].

На станції Шостаківка багатьом депортованим селянам довелося чекати вагонів до восьми діб. Хто годував і обігрівав їх, адже була зима?.. Хто і як заспокоював малюків?.. Чи не сильні застуди, отримані на залізничних пересильних пунктах, призвели до великої смертності в дорозі та під час руху ешелонів?.. Чи вижив бодай хтось із тих шістдесяти трьох “куркулів” віком до шести років?..

28 лютого 1930 р. частину “розкуркулених” з Єлизаветградківського району було відправлено ешелонам № 115, а 1 березня — ешелонам № 116 [37].

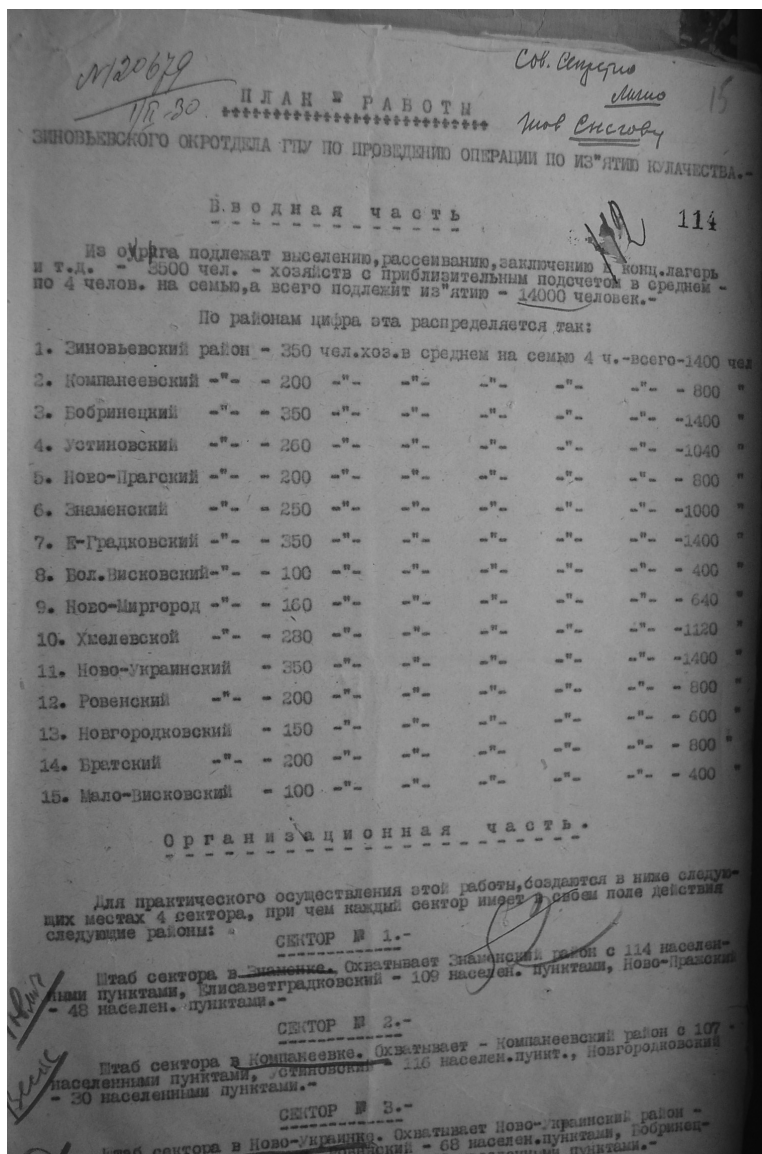
Виселенням “куркулів” у березні 1930 р. влада не обмежилася. Масові депортації селян із території краю відбувалися до 15 квітня включно та ще двічі впродовж 1930 р. — в травні та листопаді. Наступна широкомасштабна акція виселення “куркулів 2-ї категорії” була здійснена впродовж 39 днів у період з 1 червня по 9 липня 1931 р.

Виселення тривали в 1932, 1933 та наступних роках. У “куркулів” Єлизаветградківського району у березні 1930 р. було відібрано 2701 га землі, що становило в середньому трохи більше 3 га на одну “куркульську” сім’ю, що є свідченням не так їхнього “багатства”, як кричущої бідності.

В І Д О М І С Т Ь		
про кількість господарств, що оподатковані в експертному порядку по Зінов'євській окрузі на 29/30 рік.		
41		
РАЙОНИ	Кількість господарств	
1. 48% Бобриняцький	431	3,4 - 1240
2. 56% Братський	259	3,2 - 8180
3. 60% В-Вищанський	163	2,8 - 5888
4. 80% Е-градківський	333	2,5 - 1347
5. 40% Зінов'євський	675	3,9 - 122
6. 50% Знаменський	321	2,9 - 1081
7. 40% Компанієвський	242	2,9 - 82
8. 50% М. Вищанський	155	2,6 - 58
9. 60% Н-городківський	216	2,2 - 961
10. 60% Н-Миргородський	325	4,4 - 72
11. Н-празький	403	3,1 - 133
12. 70% О-український	216	2,4 - 888
13. 30% Рівнянський	161	1,2 - 13
14. 50% Устимівський	352	4,1 - 84
15. 80% Хмільківський	360	2,7 - 130
РАЗОМ	4612	27 1560

Фото 10. Відомість про кількість селянських господарств, що оподатковані в експертному порядку по Зінов'євській окрузі на 29/30 рік. 01.02.1930 р.
[ДАКО, ф. п. 2, оп. 1, спр. 1878, арк. 39].

Фото 11. “План роботи” по “розкуркулюванню” на території Зінов’євського округу. 01.02.1930 р. [ДАКО, ф. п. 2, оп. 1, спр. 1878, арк. 15].

20 лютого 1930 р. загальні збори “колгоспників, незаможників, бідноти та наймитів” з порядком денним “знищення глитайства як кляси” відбулися по всіх селах Єлизаветградківського району. Атмосферу, що панувала в той час у селах України взагалі та в районному центрі Єлизаветградка зокрема, добре ілюструє стаття, вміщена 25.02.1930 р. в окружній газеті “Зінов’ївський пролетар” у рубриці “Б’є дванадцята година глитайства як кляси!” Його авторами були Елькінбард (працівник Зінов’ївського міського відділу ДПУ) та якийсь Коваленко.

“...Куркулі Бойко, Компанієць, Сандуца, Каленіченко та інші виступили вперед столу президії. Першим обговорили кандидатуру Дубини Тимоша Явдокимовича. З десяток грудей викрикнули: “Експлуататор, куркуляка, кепкує з бідноти та радвлadı!” “Хто за вислання!” — каже голова зборів. “Одного-лосно!” Росінський Микола Миколайович? — Вислати! Чорноморець Іван? — З синами його вислати! “А в нього ж дружина батрачка!” — крикнув хтось. Ухвалили: “Дружину Чорноморця, як батрачку, залишити в селі, притягти до колгоспу!” Каленіченко Петро? — Петлюровець! Бандит! Вислати! Проценко Нестір? — Та він же потомствений куркуль! Але ж він больний! Добрі дитячі ясла будуть в його хаті — конфіскувати і вигнати! Тимофіїв Іван? — Вигнати! ... До вечора обговорили список 32 куркулів. 12 вислали за межі України, решту, за третьою категорією, вислали за межі округу. Середняка Писарева з списку викреслили...”. Головував на зборах В. А. Сорокін — голова першого Єлизаветградківського СОЗ’у, гірник Алчевських шахт, двадцятип’ятитисячник.

Не легшою була доля “куркулів”, віднесених до третьої категорії. Станом на 10 березня 1930 р. у районі було розкуркулено та заслано “на виселки” 551 сім’ю селян, довільно зарахованих до “куркулів 3-ї категорії” [38].

“Розкуркуливши” та розселивши “куркулів 3-ї категорії” за межами рідних сіл, влада не залишила їх у спокої. Зінов’ївський окружний комітет КП(б) У розіслав у райони доручення з метою організації з “куркулів 3-ї категорії” т. зв. “робітничих дружин” для використання їх на важких роботах. Зокрема, Єлизаветградківський та Знам’янський райвиконкоми повинні були направити на лісозаготівлю 570 чоловік — “куркулів 3-ї категорії” [39].

Позбавлені землі, реманенту та худоби, знаходячись поза колгоспами, “куркулі 3-ї категорії” напевне що вимерли під час голодомору 1932–1933 років, а окремим щасливчикам, можливо, вдалося перебратися до міст і там пристосуватися до нового життя.

Тяжку й трагічну долю “куркулів” розділили й “куркулі-експертники”. Виконавши один план, доведений сільською радою по здачі хліба чи грошей, селянин отримував чергове завдання, як правило, більше за попереднє. Ці плани накладалися владою доти, доки господарство не розпродувалося на покриття боргів, а

ТАК ВИРІШАЛИ ДОЛЮ ГЛИТАЙСТВА...

На 12 кілометрів розкинулося село Єлизаветгородицька.

Але куркулі знають в кожній обшарпаній хатинці, в кожнім неможовицькому подвір'ї. Сільських папуки знає кожний маймії середняк.

Це куркулі наймали бідноту, ізати сонцячівки за „палки“, це куркулі брали землю „з полевина“, дерли всьєстєро за товщевий пуд хліба. Це вони вірно служили Петлюрі й „Григор'єву“, організовували баню, по звичаюк звискували блату. Це вони зорєсім ще недавно шпильи кризь зіплені зуби.

— Пролетарь-а-а... Прийдеши до мене за миску борщу косять.

Зовсім недавно, але ме сьогодні! Сьогодні—інші слова, інші події.

— А гляньте—но, чи не прошився до залі хто з тив, про кого сьогодні говорити будемо.

Тасаче очей зала углепала їх.

— Тут Бойко!

— І Компанієць!

— Сандука свою невістку та дочку прислав!

— Ом Каленіченко в кутку.

— Хай пройдується перед столом президії щоб всі їх побачили!

— Одчиніть їм двєри ширше.

— Ну, ворочайтесь скоріше! Вже виийши! Так. Ну тепер, значить, приступимо до роботи.

Загальний збори колгоспників, неможовицьких майміїв, бідноти і ередичицця села Єлизаветгородицьки вважало за відкриті. Першим обговорювало Дубину Тимоша Ядоскимовича.

На секунду, немов скам'яніла, затихла зала. А потім з десертів грудий разом:

— Експлуаторі!

— Мав нва млинні!

— Живолупі!

— Куркуліка!

— Копкує з бідноти та радянської влади!

— Лічсство відомі!

Ці слова з трудом можна було виплутити із загальної сповненого хлисової ненависті і

обурення гулу. Коли президія закліяла висловлюватися по порядку, першю за осдона піднявся зморона, вже немолода жінка

— Я везла на пост коровами свого чоловіка-інваліда. Вігла за нами собачка і порвала Дубинний дочці спідницю. Так Дубина мене догнали, зняли з голови платок і щоб викунити його я мусила зяобути 2000 карб.

Хотіли висловлюватися ще. Але рішуче й голосно вигукнуло: „Сто!“

— Чого нам возується в Дубинами? Чи ми його не знаємо?

— Чи жаліти будемо куркулі?

— Пра-а-вино! Голосуйте, товариш Чубенко.

Ліс кур прозвучав розпорядженням:

— Вислати за межі України! Майно до СОЗу.

— Другий йде Схирда Янів Іванович.

Знову загупа зал:

— Знають усі його харшо.

— Казав: „У СОЗі будуть свинками орати“.

— Це ще гірший за Дубину. Грамотний і хитрий. Всіх вважає за дураків.

— 1923 році віз своєю піською на стапілью робітника ДПУ

і змовився з бандитами щоб того робітника забити.

— Хто за те, щоб цього куркулі лишити в селі?

— На розпід чи що?

— Голосує: хто за висланення? Оноголосно: Далі йде польський син, куркулі і контр-революціонер Російський Миколай Миколаєвич.

— З батьком його разом надидатурі* Тимофіїва Івана Самойловича. Двадцять років поспіль він був ставшению. Року

1905 будував шибениці для революціонерів. Бездоганно, точно, по польським-кум виконував напівські накази ставшого та земського. І як пригалав один неможовицький—під час масової царської екзекуції Іван Самойлович, приймав широке участь лоюу*

Під дежніжницю видавав більшовицьким широке участь офіцерам.

— Далі—Черноморець Іван.

— Має мієство з малпо-чок працює на його!

— Кажє: „Кому губи медом викив офіцерам.“

домагаю, а кому сухаря дам, то пращатице не мене*.

— З синями його вислати.

Питання вже вирішили, коли ралпом з заліхх ослиць майже розпалачивий крик:

— Стривайте! Дружина Черноморця—наймиця. Як же з нею?

Ухвалили: дружину Черноморця, батрачку, залишити в селі, прятати до колгоспу. Своє людина.

— Каленіченко Петро...

Після значимих вигуків прогукі Каленіченко розповів один неможовицький розповідь:

— Року 1918 були організували ми артілі, кули зверся й Каленіченко. Так він спочатку розклав артілі, а потім зо всією родиною пішов у ліс, у банду.

Елемент надзвичайно опасний. Вислати його треба щоб і дуку селі ме було.

— Петлюровець.

— Бамит.

— Вислати.

Оноголосно: вислати за межі України, конфіскувати майно.

— Далі—Проценко, Нестір.

Серед тиші ралпом, якось непевно, по меджевому пролунали:

— Він боляний.

Слова належали родичеві Проценка і викликали лише сміх.

— Потомствений куркулі.

— Добрі дитячі ясла будуть в його хаті (жінка).

— Конфіскувати й вигнати.

Надовго зупинилися на „кан-датурі“ Тимофіїва Івана Самойловича. Двадцять років поспіль він був ставшению. Року

1905 будував шибениці для революціонерів. Бездоганно, точно, по польським-кум виконував напівські накази ставшого та земського. І як пригалав один неможовицький—під час масової царської екзекуції Іван Самойлович, приймав широке участь лоюу*

Під дежніжницю видавав більшовицьким широке участь офіцерам.

— Як бути з Іваном Самойловичем?

Варіанти: вислати Тимофіїва за межі конфіскувати майно.

— Палахавиць!

— Комовий Денис...

— Хароші!

— Вигнати його!

— Вигнали.

Тах одна по одній до пізнього вечора обговорили збори список 32 куркулі, 12 з них вислають за межі України за другою категорією, а решту—за межи округу — за третьою категорією.

„Кандидатур“ середника Пасарева, що випадково потрапив до списків глинтайм—з списку виласняли.

Пізнюю вечора закінчили роботу збори.

Віля куркульських дворів ходили озброєні наймити-патрулі і вильно стежили за кожним звуком, кожним кроком куркулі.

Завтра чи позавтра село буде без куркулі. Вільно, завзвато, безперешкоди засукає рукава для боротьби за повальні, заліані, більшовицькі нестримні кроки до соціалізму.

Ельнібарда, Новакєнко.

Пролетарі на аванпості колективізації.

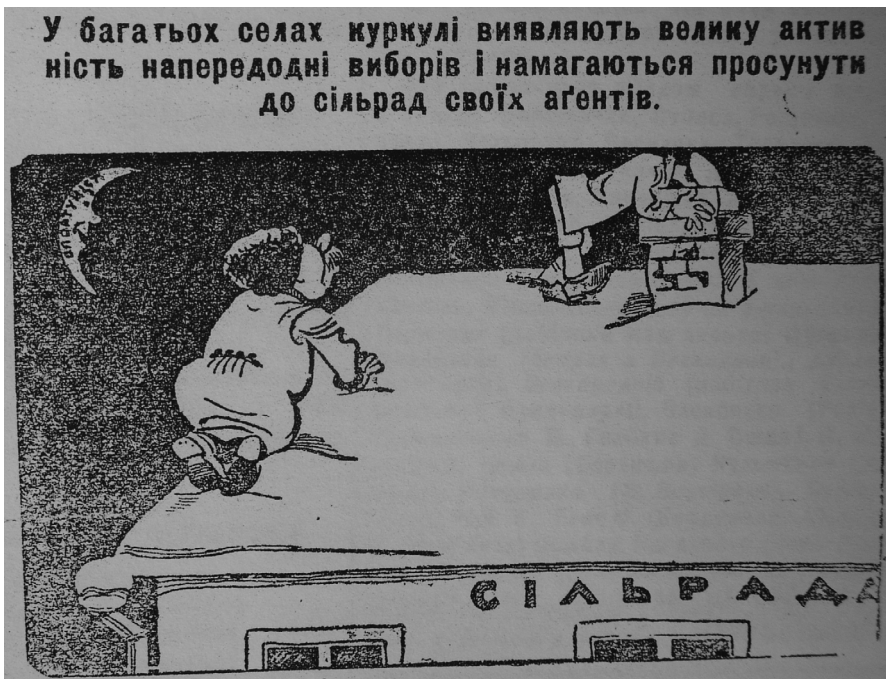

Один з 25 тисяч—Гринік з Ачеловицьких шахт, голова 1-го Єлизаветградського неможовицького СОЗу В.А. Борієв

Фото 12. Стаття в окружній газеті “Зінов’ївський пролетар” про збори в с. Єлизаветградківка з приводу “розкуркулення” односельців. 25.02.1930 р.

самого селянина віддавали до суду як “злісного саботажника” або “розкуркулювали” та з усією сім’єю виселяли на Північ. Станом на 15.11.1929 р. в Олександрівському районі було описано за борги 89 “куркульсько-законних” господарств, із них розпродали 68, а на 52 господарів справи передали до суду [40].

В Єлизаветградківському районі, згідно з “Відомістю про кількість господарств, що оподатковані в експертному порядку по Зінов’ївській окрузі

*Фото 13. Карикатура на “куркулів”
у кам’янській районній газеті “Колективна праця”. 12.01.1931 р.*

на 29/30 рік”, налічувалося 333 господарства “куркулів-експертників” [41]. Незаперечно, що господарства “куркулів-експертників” були зруйновані, більшість сімей було заслано до віддалених регіонів СРСР, а значна частина господарів не уникла судів і була запроторена до концтаборів.

Деякі “куркулів-експертники” вдавалися до акцій протесту. Так вчинив Іван Левицький із с. Цвітне. Коли 23 серпня 1931 р. представники сільради прибули до нього на подвір’я, щоб описати майно, хлібороб привселюдно підпалив свою хату. Газета “Соціалістичний темп” — орган Знам’янського РПК, РВК та райпрофради, у номері за 25 серпня 1931 р. охарактеризувала І. Левицького як “оскаженілого класового ворога-куркуля, що на кожному кроці чинить шалений опір хлібозаготівлям”.

ДОЛІ “КУРКУЛІВ” ОЛЕКСАНДРІВЩИНИ

Трагічно склалася доля жителя с. Стара Осота Зубенка Кирила Тодосьовича. 12 лютого 1930 р. він був “розкуркулений” за 1-ю категорією, звинувачений в антирадянській агітації проти хлібозаготівлі та колективізації і засуджений до трьох років заслання в північному концтаборі. Покарання відбув і деякий час працював теслею в місцевому колгоспі, проте 9 липня 1937 р. заарештований вдруге Олександрівським РВ НКВС та трійкою УНКВС Київської області засуджений до розстрілу. Вирок щодо Зубенка К. Т. виконано 14 вересня 1937 р. [42].

Кученко Данило Кузьмович із с. Бірки був “розкуркулений” та засланий на Північ у 1930 р. Через два роки зумів звідти втекти. Влаштувався на роботу до 2-го імені Петровського цукрокомбінату, розташованому в Олександрівці. Проте 10 липня 1937 р. був заарештований Олександрівським РВ НКВС, а 31.08.1937 р. його розстріляно за ухвалою трійки УНКВС Київської області [43].

Павлик Олексій Трохимович народився в с. Єлизаветградка. У 1930 р. “розкуркулений” за 3-ю категорією і з сім’єю висланий за територію Цвітненської сільради. Переживши зиму в землянці, подався до Кривого Рогу, де 1 березня 1931 р. місцеве ДПУ заарештувало хлібороба, звинувативши його в “систематичній агітації проти хлібозаготівлі та колективізації”. “Комуністи гордяться, що виконують план. А хай би самі попрацювали — вони позаймали теплі місця і командують, а робітники гнуть спину”, “Нас розкуркулили, а куди воно все ділось? Все забрали СОЗи! Для кого ці СОЗи і комуні? Це все комуністам, хто комуніст — той і панує, а той, хто раніше був господарем — його пограбували, щоб самим було з чого жити!” — заявляв селянин. Криворізьке МВ ДПУ клопотало перед особливою нарадою при колегії ДПУ УРСР про заслання Павлика О. Т. на Північ терміном на три роки [44].

Господарство Павловського Григорія Андрійовича з с. Триліси було визначене як “куркульське”. Впродовж 1929 р. селянина двічі арештовували. За написання та розвішування в селі в ніч з 31 травня на 1 червня 1929 р.

“контрреволюційних” гасел-закликів був засуджений на три роки концтаборів. Відбувши це покарання, втретє був заарештований у 1933 р. та засуджений знову до трьох років позбавлення волі. Вчетверте заарештований у липні 1937 р., а 23 серпня його, за ухвалою трійки УНКВС Київської області, розстріляли [45].

Жорстоко влада повелася і з Павловським Панасом Григоровичем із с. Триліси. У 1929 р. був “розкуркулений” разом з батьком, проте заслання уник, бо втік і до 1932 р. переховувався. У 1933 р. був арештований, засуджений на вісім років позбавлення волі, але в 1935 р. втік із тюрми. Востаннє заарештований у грудні 1937 р., а 14 січня 1938 р. його було розстріляно [46].

Знищеними виявилися сім’ї Павловських із с. Цвітне: Миколи — батька, Петра, Карпа та Антона — його дорослих синів. Їх “розкуркулили” та заслали в Архангельську область, а сини ще й отримали різні терміни ув’язнення [47].

Розстріляли й батька та сина Підгородецьких — Григорія Дмитровича та Леоніда Григоровича — хліборобів із с. Нижчі Верещаки. Батько, Григорій Дмитрович, у 1930 р. був “розкуркулений” та засланий в Архангельську область, звідки втік у 1933 р. У 1937 р. знову заарештований — “погрожував активістам за розкуркулення” — та засуджений до розстрілу. Вирок виконано у вересні 1937 р. У лютому 1930 р. був заарештований як “куркуль 1-ї категорії”

ОБМІН ПАРТДОКУМЕНТІВ.

Як маскується куркульське охвістя.

Кандидат КП(б)У **Костенко Олександр** з с. **Голіково** заходить до реєстратора, сідає біля столу і починає розповідати свою біографію.

Батько машиніст. До 1929 року був у колгоспі, потім поїхав у радгосп, де працював механіком. Зараз живе у Голіково. Сам Костенко нещодавно повернувся з Червоної армії, де служив у механізованій частині. Зараз машиністом у колгоспному млині.

Зовні ніби все гаразд. Починається уточнення окремих місць з біографії. Костенко відповідає з обережністю. Та все ж удається виявити його

походження.

До 1917 року батьки жили на отрубі аж в Симбірській губернії. В 1920 році приїжджають у Голіково. В 1924 році будують млина. В 1925 році знаходять спільника з двигуном і починають обробтати. Цього ж року купують олійницю. Через рік — удвох з другим куркулем придбали моторку з двигуном. В 1929 році пролазять до колгоспу, бо сільрада обклала в експертному порядку. У колгоспі батько провадить розкладницьку роботу, за що був виключений і виїхав на радгосп.

Тоді молодий Костен-

ко міняє тактику. Прикидається активним робітником, пролазять до комсомолу. Короткозорі керівники села прикривають його походження і дають змогу пролізти до Червоної армії. Там він вступає до кандидатів КП(б)У, звичайно, затаївши своє походження. Там же проходить Костенко і перевірку партдокументів. Повернувшись з армії 4 місяці ніде нічого не робив.

Та все ж його викрито в час обміну, бо в розмові з секретарем РПК все було ще раз і глибше перевірено, хоч як Костенко прикидався. А кандидат КП(б)У т. **По-**

люх про це все знав, але теж затаїв від РПК.

Кандидатської картки Костенку не видали, справу про його перебування в партії перенесено на розгляд засідання бюро РПК.

Але не тільки в цьому справа. Справа цієї в тому, що цей факт є серйозним сигналом для всієї парторганізації, бо подібні випадки не виключені.

Кожен член і кандидат КП(б)У повинен ще глибше усвідомити величезні завдання, які стоять у зв’язку з обміном партдокументів і допомогти РПК провести цю роботу так, як вимагає партія.

Фото 14. Допис “Як маскується куркульське охвістя” у кам’янській районній газеті “Колективна праця”. 01.09.1933 р.

Таким елементам не місце в партії.

(На чистці партосередку ст. Фундуклівки).

Перед комісією чистки Осадчий, заст. майстера. У царській армії він був фельдфебелем. Працюючи машиністом за революції, розбив панцерник, направляючи його проти ворожого панцерника. З Червоної армії дезертував. Довго плу-тає Осадчий перед комісією, при-криваючи своє темне минуле, про-те робітники не дозволяють цього зробити, комісія виявляє брехливу суть його слів.

Походженням Осадчий не з бід-них, його родичі мають млина, ба-гато землі, коні, корови тощо. Відповідаючи за наділ землі робіт-никам залізниці, Осадчий запро-ваджував політику куркуля, нав-мисне розділяв городи так, щоб не дати робітникам, а наділяв го-роди куркулям з с. Матвіївки. На-запитання голови комісії тов. Фо-

геля, чому він наділяв городи куркулям, Осадчий відповідає: „Нам все рівно хто він, бідняк чи куркуль, аби земля була засіяна“. Таку відверту куркульську пози-цію зайняв Осадчий на чистці партії. Колит- Фогель поставив питан-ня, яка різниця між ліквідацією і витисненням куркуля, Осадчий пояснює: „Витиснути куркуля, це значить виключити з колгоспу, а ліквідувати, значить обложити“.

Перебував Осадчий в партії ли-ше, щоб приховати свої справжні верожі наміри робітничою блузою. Куркульський покидьок Осадчий проліз до партії, щоб легше шко-дити радбудівництву в його най-відповідальнішій ділянці транспор-ті. Безумовно, таким елементам не місце в партії.

Фото 15. Допис "Таким елементам не місце в партії" в олександрівській районній газеті "Більшовицький шлях". 10.04.1936 р.

Підгородецький Леонід Григорович. Йому на той час було 22 роки. Відбувши три роки ув'язнення, повернувся додому, однак у 1937 р. заарештований вдру-ге та місяцем раніше за батька — у серпні 1937 р. — розстріляний [48].

Коли "розкуркулювали" його сім'ю, Ткаленку Михайлу Михайловичу з с. Китайгород виповнилося лише 12 років. Однак, разом з батьками був відправлений до Архангельської області. Через три місяці перебування на засланні батько зумів дістати синові Михайлу документи, з якими той по-вернувся додому. Вивчився в школі. Здобув професію слюсаря і працював у м. Краматорську. У червні 1937 р. приїхав до села Китайгород у відпустку, де, за доносом, і був заарештований — звинувачувався у втечі з заслання. У ве-ресні 1937 р. засуджений на 10 років позбавлення волі у виправно-трудових таборах. Звільнення отримав лише у 1950 р. [49].

Лупан-Бондаренко Олександра Іванівна з с. Сентове була "розкуркулена" у 1930 р. і разом з чоловіком заслана в Архангельськ. Через кілька місяців звід-

ВИКОРЧУВАТИ ВОРОЖЕ КУБЛО В ЛЮБОМИРЦІ.

Відомо, що спочатку організації колгоспу ім. Молотова колгоспникам і активу села доводилося викорчовувати ворожих людей, які проізлили були в колгосп і там робили шкідницьку роботу.

Після цього колгосп делі зміцнювався. Про це свідчить факт, що в 1935 році за успішне виконання комплексу сільськогосподарських робіт було завоєвано районний перехідний червоний прапор.

Але в останній час тут почав діяти недобитий класовий ворог і „тихою сапою“ розкладали колгосп. Дамо слово фактам. Головою проліз колишній куркуль Мирошніченко. До 1929 року він мав молотар-

ку й дивгун, займався лихварством. Він протяг на завгоспа сина куркуля—Шарого. „Букет“ доповнило шахрай Курганський Оперко і скарбник—колишній піп Кривий.

Це вороже кубло нанесло колгоспникам багато шкоди: колгоспна худоба виснажена, злочинно приорали чимало конюшини. До цього часу тягло і інвентар не закріплено за бригадами і людьми. Тому не дивно, що тут недавно втопили коня. Невідомо де подівся привід від молотарки, не достає саней, возів, двох культиваторів, 4 плугів. Навмисне зірвали ремонт автомашини, чия зтяглили своєчасну вивозку хліба—задіч державі.

Комірни́к Літазій Свиридон розбазарив 37 цнт. картоплі, 54 цнт. кормових буряків. Перед цим він же розтратив 99 цнт. хліба.

Грубе порушення статуту сільськогосподарської артілі вийшло в систему цих „керівників“. Крам (чоботи й черевки), одержаний на хлібоотovarювання, керівники забрали собі. Велосипеди Мирошніченко продавав колгоспникам по 400 крб., а участковому інспектору міліції Овчаренку—за 250 крб. У полісі відчуждження керівники—Мирошніченко, голова сільради Курганський, равихник колгоспу Ситник, Супрун Ларіон, Сінченко Яків захоплювали землю, тому й не дивно, що Колієнко

Сергій користується садибою в 3,10 гектар.

Молотьба проходить погано. На полі лежить біля 600 центнерів вівса, який возять однією безтаркою. Бригадир Моховик забрав і цю підводу, позвіши у Кірово продавати свої й Мирошніченкові яблука. Цукру за минулий рік не роздано й досі. Собі хати керівники покривали, а п'ятисотенниці Курганську Я. і ін. годують, завтраками.

Були сигнали про ці й інші злочини з Любомирки в РЗВ, міліції, а заходів своєчасно не вживалося.

Районні організації повинні негайно оздоровити керівництво колгоспом у селі Любомирці.

Фінько.

Фото 16. Допис „Викорчувати вороже кубло в Любомирці“ в олександрівській районній газеті „Більшовицький шлях“. 25.07.1937 р.

ти втекла. У липні 1937 р. була заарештована та засуджена на вісім років позбавлення волі за перебуванням у виправно-трудовах таборах [50].

Гордієнку Петру Федоровичу з с. Григорівка доля бути „розкуркуленим“ випала на 1931 рік. Наступного року був засуджений до чотирьох років неволі, звідки втік. У 1933 р. був знову заарештований та засуджений до трьох років ув'язнення. Покарання відбув, проте в 1937 р. знову заарештований та засуджений трійкою УНКВС Миколаївської області до десяти років ув'язнення [51].

Господарство Гуци Григорія Никоневича з с. Сентове було „розкуркулене“ в 1929 р. Сім'я опинилася в Архангельській області, звідки Григорій втік у 1933 р. На волі пробув три роки, проте 28 липня 1937 р. Єлизаветградківський РВ НКВС Григорія заарештував, а 13 серпня того ж року за ухвалою трійки УНКВС Одеської області його було розстріляно [52].

Жарко Прокіп Дмитрович із с. Нерубайки (нині приєднане до с. Омельгород) був „розкуркулений“ у 1930 р. Від заслання втік. До липня 1941 р. блукав селами Красносілля, Нерубайка, Соснівка та інших у пошуках їжі. 3 липня 1941 р. був заарештований за „контрреволюційну агітацію“ та відправлений до Татарської АРСР, де, очікуючи вироку, в січні 1942 р. помер [53].

Селянин Корсун Явтух Григорович із с. Нова Осота був „розкуркулений“ у 1930 р. та висланий до Архангельської області, звідки того ж року втік. До 1937 р. проживав в Олександрівці, підробляючи на всіляких, як правило сезонних, роботах. У 1937 р. був заарештований та звинувачений в антирадянській агітації, бо нібито заявляв: „Колгоспи нам не потрібні; не вступаєте

в колгосп, бо там люди мруть з голоду, ви, селяни, сидите голодні, а радвлада спекулює вашим хлібом”. 24 серпня 1937 р. розстріляний за ухвалою трійки УНКВС Київської області [54].

У віці 39 років була “розкуркулена” та вислана за межі України разом зі своїм чоловіком Степаном Нешевець Софія Марківна з с. Цвітне. До рідного села повернулася в 1935 р. У 1937 р. біля сільської ради зібрався стихійний мітинг за участю близько 600 цвітненців, які вимагали відкрити в селі церкву. В його організації, разом з Домною Бойко та Оксаною Дубиною, була звинувачена і Нешевець Софія, за що трійкою УНКВС Одеської області засуджена до 8 років ув’язнення [55].

Сім’ю Здихальського Артема Мусійовича з Олександрівки “розкуркулили” в 1930 р. та відправили до Архангельської області. У 1934 р. Здихальський звідти втік. Через три роки, в 1937 р., його заарештували, звинувативши в контрреволюційній агітації: “...поширював чутки про війну фашистських країн з СРСР, погрожував розправою активу села на випадок війни”. Засуджений трійкою УНКВС Київської області до розстрілу. Вирок виконано 14.09.1937 р. [56].

Жителя с. Тарасівка Букварської сільської ради Мельниченка Івана Овер’яновича “розкуркулили” в 1930 р. та вислали разом з сім’єю в Архангельську область, звідки повернувся у 1936 р. Працював у колгоспі “Перемога”. У липні 1937 р. Єлизаветградківський РВ НКВС заарештував колгоспника, звинувативши в контрреволюційній діяльності: “...агітував не вступати в колгосп, погрожував розправою колгоспникам, які мешкали в хатах, відібраних у куркулів, виступав проти державної позики для зміцнення оборони країни”. 13 серпня 1937 р. був засуджений до розстрілу. Вирок виконано 23.08.1937 р. [57].

За допомогу “куркулям” постраждав Костенко-Нагірний Іван Ларіонович із с. Стара Осота. З літа 1942 р. працював в Олександрівській районній управі на посаді голови комітету допомоги особам, “розкуркуленим” і репресованим радянською владою. З каси взаємодопомоги видавав матеріальну допомогу потребуючим, піклувався про надання раніше відібраного при “розкуркуленні” житла. У червні 1946 р. трибуналом військ НКВС Кіровоградської області засуджений до 10 років ув’язнення [58].

“Одними з тих, хто розкуркулював івангородців, були тогочасний голова сільради Мельник Григорій, уповноважений Олександрівського РК КП(б)У Мельник Онопрій, сільські активісти Федір Хміль — по-вуличному “Око села” (нишпорив по вулицях села, вивідуючи все про односельчан та записуючи до зошита) та Діброва Сильвестр, а також Фанаська на прізвисько “Скиртиха”, бо прізвище з часом загубилося, та Мельник Захарко. У війну деяких активістів, як от Мельника Захара та Хміля Федора, німці розстріляли. Був убитий, захи-

Одноосібники в хлібоздачі.

Викрито куркульських агентів Мазенкову й Кивгила.

Ставидлянські трудящі одноосібники в боротьбі з класовим ворогом чесно виконують хлібоздачу державі. Ось одноосібники, що достроково повністю виконали річний план хлібоздачі державі: **Несен Левко**, план 0,51 цент., здав 0,61 цент.; **Нарінний Михайло**, план 0,51 цент., здав 0,51 цент.; повністю в строк виконав липневий план хлібоздачі одноосібник **Возний Роман** в кількості 2,79 ц.

Одноосібники с. Хайнівки зараз організовано провадять молотьбу, на 10 серпня 33 р. організували валку хліба в кількості 50 цент. Одноосібники сами борються з куркульськими вилазками, які спрямовані проти хлібоздачі. Одноосібниця **Мазенко Мотря** обмолотила весь свій хліб і поховала його по всьому дворі, щоб не здати державі. Але чесні одноосібники: **Мошний Трохим**, **Дзюба Омелько**, **Мазенко Михайло** викрили цю куркульську вилазку і заставили цю одноосібницю здати хліб державі в кількості 43 пудів, про що повідомили сільраду.

Ось ще один приклад, що свідчить про класову пильність одноосібників. Церковний староста села Ставидел **Кивгило Янів** уперто зриває хлібоздачу по індивідуальному сектору, сам з плану 10 цн. не здав жодного кілограма, ходить поміж одноосібниками й агітує проти хлібоздачі. Вишукує всіх заходів, щоб зірвати виконання плану. 8. серпня прислав до сільради громадянку с. Ставидел Іщенкову Ганну, одноосібницю, і назирці сам прибіг з проханням вислати комісію „убідитися“ в тому, що в неї лише є кусочок засіву біля хати з позрізаними колосками. Коли сільрада віддала до відповідальності цього куркульського агітатора, то одноосібники одностайно заявили, що заходи сільради вірні, що він дійсно намагався збити їх, щоб не виконати хлібоздачі.

Треба ще посилити класову настирливість, вчасно виконати хлібоздачу державі.

Кирилюн.

Фото 17. Допис “Викрито куркульських агентів Мазенкову й Кивгила” у кам’янській районній газеті “Колективна праця”. 20.08.1933 р.

щаяючи Батьківщину від фашистів, воїн Червоної Армії, колишній “куркуль” і “опасний елемент” Ратушний Тиміш Пилипович. Дехто з визначених до розкуркулення — Кисіль А. М., Кучеренко Й. К., Діденко К. Т., Кисіль Л. А. повтікали, чим уникли самого розкуркулення та врятували собі життя. Повернувся перед війною до району, провівши 10 років у Сибіру, Кучеренко Н. К., а його дружина на засланні загинула. Нестір Калинович Кучеренко проживати у селі не міг, тож до 1942 р. жив у гуртожитку Несватківського радгоспу, де працював у будівельній бригаді, зрідка навідуючись до родичів в Івангород.

У перші тижні окупації Івангорода повернувся до села також Кисіль Логвин Андрійович, пробукавши по просторах СРСР понад 10 років, та був обраний старостою сільської управи, де перебував до кінця 1943 р., а потім відступив з німцями на Захід, залишивши в селі дружину та дочку Кисіль Лідію Логвинівну. У 1944 р. її з матір'ю відправить Івангородська сільська рада по мобілізації на відбудову шахт Донбасу. Там 18-літню Лідію в 1946 р. заарештує УНКДБ Кіровоградської області, а трибунал військ НКВС засудить дівчину до 10 років позбавлення волі, звинувативши її “у сприянні діяльності загону УПА”, — розповів про розкуркулення в Івангороді автору книжки та своїм дітям житель села Дробот Олекса Хомович.

Це тільки поодинокі долі сотень наших земляків-хліборобів, про чие страдницьке життя ми можемо довідатися з їхніх особових кримінальних справ. Проте залишаються недоступними, за винятком кількох документів, відомості про тих наших земляків, яким постійним місцем перебування було приполярні чи заполярні, як правило, дикі та необжиті території. Тож охарактеризувати бодай одну долю з тисяч тих, хто упокоївся у вічній мерзлоті, ми, на жаль, не маємо змоги.

“ВИКАЧКА” ХЛІБА В 1931 р.: ГЕНЕРАЛЬНА РЕПЕТИЦІЯ ГОЛОДОМОРУ

На початку 30-х років ХХ ст., поряд з “розкуркуленням” та колективізацією, ще одна біда прийшла на село — влада масово розпочала відбирати у селян **майже все зерно** — основу тогочасного раціону. На мові тогочасної влади це безсоромно і цинічно називалося “викачкою” зерна, що здійснювалося “червоною мітлою”.

У 1931 р. “викачка” розпочалася не після жнив, що було б логічно, а ще весною. Зокрема, на с. Бандурове “додатковий” план хлібозаготівлі було накладено у березні 1931 р. Станом на 20 березня цей “додатковий” план було виконано на 100 %. Однак, село повинне було здати “додатково до додаткового плану” ще 3500 пудів. Спромоглися зібрати лише 200 пудів, за що привселюдному шельмуванню на сторінках газети “Колективна праця” (20.03.1931 р.) було піддано сільські комісії по хлібозаготівлі.

Березень 1931 р. був останнім місяцем, коли сільські ради повинні були “стягти” з селян-“куркулів” усі сільськогосподарські податки, але зробити цього не змогли. Зокрема, в Олександрівському районі в с. Вищі Верещаки було стягнуто з “куркулів” тільки 16,7 % податків хлібом, у с. Стримівка — 19,2 %, в селах Бандурове та Китайгороді — 18,4 %, Соснівці — 15 %. У цих селах “потурали куркулям”, тож до кінця березня всі сільради мусили закінчити виконання планів, проводячи цю роботу під гаслом: “Хто має жаль до куркуля, той ворог трудящих!” Це звинувачення було вкрай небезпечним [59].

“Максимальне обкладання” селянських господарств означало вилучення всього зерна. Тож хліб селяни вимушено почали ховати. Коли Бірчанська сільрада дала “...тверде завдання Мокроснопу Петру, то цей куркуль, скориставшись з того, що хлібозаготівельна комісія до нього м'якенько поставилася, змолотив хліб і замість одвантажити на пункт, закопав діжку жита та лантухи поховав у гній, а мед викачав дочиста з вуликів і закопав у загороді”. Проте, сільрада все знайшла. “Актив села вкупі з колгоспниками вимагають кари для Мокроснопа та шкідника узагалі”. Таку грізну, а для нас надзвичайно пізнаваль-

Про остаточні строки виконання плану хлібозаготівель по окремих селах.

Постанова бюро Знам'янського Райпарткому від 11 грудня 1931 року.

Назва села	відс. ви- конання	Остатній строк	Прізвища уговноважених РПК
Веселий Кут	85,2	16/XII	Секретар партосередку Гаращенко та бригада Дмитрівської МТС
Нерубайка	89,1	"	Бендаренко
Рексно	95,3	"	"
Цвітна	79,2	"	Керівник бригади Бонкер, бригадири Самарин, Астахов 2 тов. з Крас- носілля, 3 тов. з Рексина
Дмитрівка	77,1	16/XII	Керівник бригади Валіцький, брига- дири Коген, Ромов, Бфімов, Ма- ліцький та бригада з 5 чол. з Шамівського техникуму
Сектово	75	"	Керівник бригади Калужний, Рома- щенко, Зубець, Адлер, Сабадаш бригада 5 чол. з Красносілля
Богданівка	85,8	17/XII	Вазіян та Самодін
Костянтинівка	87	"	Козак
Красносілля	83,1	"	Кравець
Миколаївка	74,9	"	Шуть та Сухарев
Чутівка	78,4	"	Маслов
В.-Северинка	80,3	20/XII	Цюма
Григорівка	76,1	"	Воронін
Лисаветгородківка	64,4	"	Керівник бригади Філіпчук, бригади- ри Козирев, Шургін, Нікітін, Ве- кешенко, 10 чол. бригади з Тре- півської МТС, 5 чол. з Шамівсько- го Т-му
Кучерівка	83,1	"	Луконін
Михайлівка	63,6	"	Керівник бригади Бендаренко, брига- дири Анохін, Задунав, Уманський, бригада з Рексина 5 чол.
Мотронівка	76	"	Овчаров
Н.-Олександрівка	71,1	"	Коваленко
Селищна рада	81,9	20/XII	Молочадовський
Божедівка	56,9	25/XII	Дорев'яко
Буквар	55,9	"	Левіцький, Бродський
Васина	62,3	"	Олексійчук
Гутницьке	69	"	Бочковой
Диківка	45,3	"	Керівник бригади Яблонський, брига- дири Файнерман, Місьценко, Крах- малов, Ермаков. Бригада з В. Кута 5 чол. Бригада з Шамівського Т-му 5 чол.

Фото 18. Фрагмент постанови Знам'янського райпарткому від 11 грудня 1931 р.
“Про остаточні строки виконання плану хлібозаготівель по окремих селах”
у знам'янській районній газеті “Соціалістичний темп”. 1931, № 119 (154).

ну замітку за підписом “Активіст” надрукувала 13 серпня 1931 р. кам’янська районна газета “Колективна праця”. Великі відставання з виконанням хлібозаготівельних планів у серпні 1931 р. “по куркульських” господарствах були зафіксовані в селах Вищі Верещаки, Голикове, Івангород, Красносілка, Омельгород. Голови сільрад Чернецький, Севастюк, Кучеренко, Коваленко, Куцший були відразу затавровані як такі, “що живуть у згоді з куркулем”.

З метою “викачки” хліба райкоми партії створювали в 1931 р. досить чисельні за кількістю бригади “уповноважених РПК по хлібозаготівлі”, очолювані членами партії, бо на сільські хлібозаготівельні бригади, як це було в попередні роки, вже не покладалися. Зокрема, постановою бюро Знам’янського РПК від 11 грудня 1931 р. були вказані останні терміни “хлібоздачі” для кожного села та створені бригади уповноважених. Так, у с. Цвітне прибули уповноважені по хлібозаготівлі Боккер (керівник бригади), бригадири Самарін, Астахов, двоє активістів з сусіднього села Красносілля та три особи з с. Рексине. Досить чисельною була “комісія”, що прибула “викачувати хліб” до Єлизаветградки: Філіпчук (керівник бригади), бригадири Козирев, Шуригін, Нікітін, Бекашенко, 10 осіб з Трепівської МТС, 5 осіб з Шамівського технікуму. До 41 населеного пункту Знам’янського району (включно з райцентром), з метою виявлення прихованого хліба, прибуло тоді понад 160 уповноважених РКП, наділених великими правами щодо конфіскації хліба. На допомогу їм прибула бригада уповноважених з Одеського обкому КП(б)У та з м. Харкова — виїзна редакція столичної газети “Всеукраїнський пролетар на селі”. Для допомоги “міським” хлібозаготівельним комісіям у селах створювалися “буксирні бригади” з “кращих” колгоспників, червоних партизан, комсомольців, учителів тощо, які, об’єднавшись, мали перевірити кожне без винятку селянське господарство. Для комісій були вказані конкретні терміни здачі хліба та його кількість. Усі уповноважені були попереджені, що в разі невиконання визначених термінів та планів хлібоздачі вони притягатимуться до партійної та судової відповідальності [60].

Виконання плану хлібозаготівлі в 1931 р. було проголошено “боротьбою за хліб”, “жовтневим (листопадовим, грудневим) походом за хліб”, а тих, хто приховував хліб, прозивали “куркулями та його агентурою”, що автоматично призводило до “розкуркулювання” або арештів.

Хлібозаготівлі в 1931 р. у селах нинішнього Олександрівського району здійснювалися такими методами: в с. Красносілля за кожною вулицею (Ленінська, Серединська, Переселенська, Чигиринська, Щурівська) були закріплені бригади “буксирників”, які обійшли в пошуках хліба кожен двір, не оминувши клунь, комор, горищ тощо. Тож у селянина Зіноватного М., попри всі його намагання переховати хліб, було знайдено 8 пудів захованої пшениці, 7 пудів

жита, 2 пуди ячменю та 2 пуди проса, які вилучили. У кандидата в члени партії, активіста Булаха Павла знайдено 13 пудів пшениці. Бригада “буксирників” на вул. Чигиринській у селянина Бевза знайшла 25 пудів хліба. При конфіскації хліба Бевз накинувся з косою на голову сільради Голуба.

У пошуках прихованого хліба активну участь взяли місцеві комсомольці Лобач Г., Ноздря О., Савельєв Т., Губа М., Цегельник М., Барабаш, Чупордя І., Свердел П., Токар М. Красносільські комсомольці дали “ленінську обіцянку бути й надалі пильними вартовими й активними помічниками партії в боротьбі за хліб на успішне виконання й перевиконання річного плану хлібозаготівель” [61].

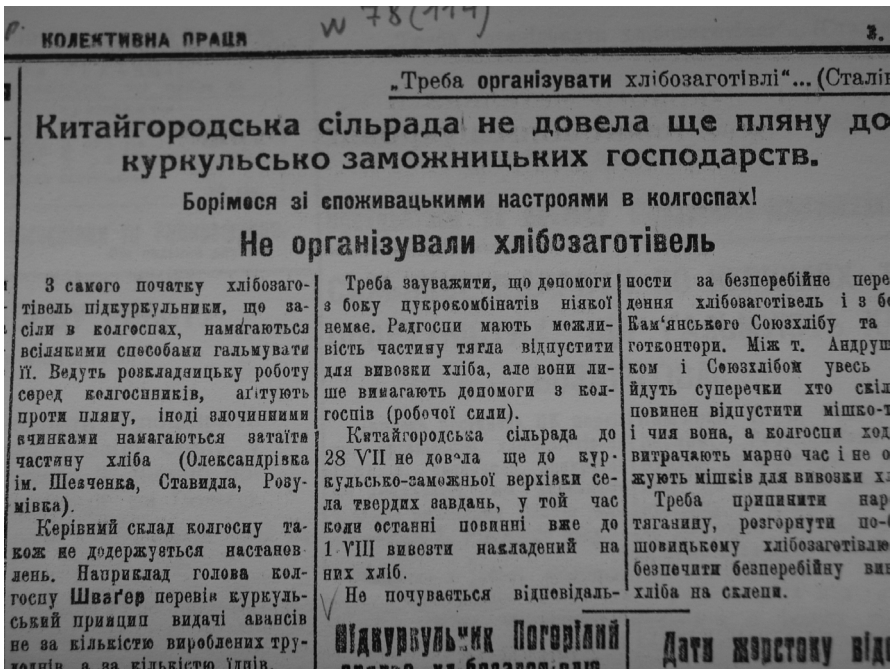
Наслідком дії “буксирників” у с. Красносілля була масова “добровільна” здача селянами “хлібних лишків”. “Цей хліб ми раніше приховали, — заявили одноосібники буксирній бригаді. — Приховати його нам допоміг куркуль, поширюючи чутки про поголовне вилучення хліба для пролетаріату. Тепер, наслідком проведеної з нами масово-роз’ясовчої роботи, ми побачили свої помилки, рішуче звертаємо з куркульського шляху й прихований хліб здаємо державі” [62].

Одночасно 100 “буксирників” “працювали” на хлібозаготівлі в с. Єлизаветградка, поділивши село на 12 кутків.

Бригадир Брижицький зі своєю бригадою на кутку № 11 Єлизаветградка “заготував” 62,6 центнерів хліба. У той же час бригадир Касімов на кутку № 5 не “заготував” жодного кілограма. Справи по хлібозаготівлі в селі “покращилися” тільки тоді, коли з артілі “Комінтерн” вигнали 12 чоловік “явних куркулів” — Кошового Якова, Назаренка Кирила, Петлю Петра та інших [63].

У с. Красносілка було організовано 10 куткових бригад з активу села, на яких сільрада поклала відповідальність за виконання плану певним кутком. “Жодного центнера хліба приватникові, всі лишки державі” — проголосили в с. Красносілка. Наслідки “викачки лишків хліба” в с. Красносілка вражають — “куркулі-експертники” виконали тверді плани впродовж 10 днів на 101 %, а станом на 27 вересня річний план хлібозаготівлі було перевиконано — село здало 17 674 центнерів зерна, продемонструвавши цим “зразки справжньої героїчної відданості соціалістичному будівництву”. Незаперечна заслуга в цьому була місцевої парторганізації, яку очолював Г. Беркін. Передовий досвід хлібозаготівлі в с. Красносілка був висвітлений на сторінках газети “Колективна праця” в номері за 15 жовтня 1931 р. під рубрикою “Колгоспи, слухайте про досвід Красносілки!”

Ця газета, звичайно, згодом замовчить той факт, що через рік — півтора голодною смертю помруть 35–40 відсотків жителів Красносілки, а пухлими від голоду будуть 80 %. Смерть 286 жителів Красносілки встановлено за да-

Фото 19. Допис “Китайгородська сільрада не довела ще пляну до куркульсько-заможницьких господарств”

у кам'янській районній газеті “Коллективна праця”. 1931, № 78 (114).

ними “Книги актів реєстрації цивільного стану” за період з 5 січня по 15 липня 1933 р., а ще 390 прізвищ загиблих від голоду встановили пошуковці. Всього встановлено імена 676 жителів Красносілки, які померли голодною смертю в 1932–1933 роках [64].

Крім, власне, плану хлібозаготівлі, на села були доведені ще й “окремі” плани здачі хліба. Села тогочасного Знам'янського району в 1931 р. здавали певну кількість хліба на: 1) оборону країни; 2) користь “ТСОавіахему”; 3) МОДР; 4) побудову літаків “Чекіст Знам'янщини”. Села нинішнього Олександрівського району в 1931 р. здавали хліб на будівництво літака “Культурна революція” [65].

У с. Сентове сільрада, з метою максимального виконання планів хлібозаготівлі, постановила: “Змолотити хліб куркульських господарств”. Для цього були створені бригади активістів, які розійшлися селом у пошуках необмолочених кіп пшениці. Коли така бригада прийшла до двору “куркуля” Руца М.,

Куркульську зграю покарано.

У ніч проти 3. липня група розкуркулених і ледарів: Ващенко Андрій (розкуркулений), Левченко Трохим (розкуркулений, судився в 1932 р. за розкрадання хліба), Сигида Андрон (під слідством за кражу бичка в Н.-Верещацькій філії р-г., де був сторожем), Черногорець Гриць (засуджений за хуліганство, робить на радгоспі) та Чумаков Тетяна (перетримує злодіїв) — позрізали в Н.-Верещацькому колгоспі „Червоний Сіяч“ колоски. В час обшуку ці колоски знайдено у перелічених розкуркулених злодіїв.

6. липня Нарсуд на місці, в присутності більше 150 колгоспників, розглянув цю справу. Як і завжди, ця зграя пробувала викрутитись, що „колоски різав не я, а діти“, „де вони взялись — мені невідомо“, що „це колоски з мого городу“ і т. д.

Але показами свідків ствержено, що колоски зрізали ці злодії особисто на колгоспному полі.

Нарсуд, установивши, що це організована від куркулів крадіжка, спрямована на розвал колгоспу, на зрив виконання хлібоздачі, на розкрадання хліба чесних колгоспників, засудив цю зграю: Левченка Т., Ващенко А. до позбавлення волі в далеких таборах на 8 років; по відбутті — висилка на 9 років, поразка в правах 5 років кожного.

Черногорець Г., Сигида до позбавлення волі на 7 років, Чумакова на 3 роки.

Зараз же після суду засуджених спрямовано до Бупру. Крім цього стягнуто з підсудних 1000 крб. збитків на користь колгоспу. Колгоспники зустріли вирок із задоволенням, укривши останні слова вироку оплесками.

Це повинно стати серйозним застереженням для всіх куркульських недобитків і злодіїв.

Мовчан, Городиський, Зеленський.

За збирання врожаю та

Несватківські керівники на чолі

Фото 20. Допис „Куркульську зграю покарано“

у кам'янській районній газеті „Колективна праця“. 11.07.1933 р.

щоб насильно змолотити звезений селянином з поля хліб, господар став на захист свого хліба. Він накинувся на активіста Живіцького і розірвав на ньому одяг. Невідомо, чи змолотили активісти хліб у сентівського „куркуля“ Руца, але вчинок селянина був кваліфікований як антирадянський, тож над ним напевне був вчинений суд — так вимагав актив села [66].

ЗА 23 СЕРПНЯ ВИКОНАНО РІЧНОГО ПЛЯНУ 27,2 ПРОЦ.

Пролетарі всіх країн, єднайтесь!

СОЦІАЛІСТИЧНИЙ ТЕМП

Орган РКП, РКН та райпрофради Знаменського району.

№ 68 (145)

25 СЕРПНЯ 1931 року.

№ 68 (105)

Колгоспники — 29,5 процент

Одноосібники — 6,4 „

Куркулі — 8,6 „

Будь-що дати в серпні 60 проц.
річного пляну.

Таких темпів ^{ДАЛІ} ^{ТЕРПІТИ} неможна

ТІЛЬКИ МІЦНО ВДАРИВСЯ ПО КУРКУЛЮ ЗАКОНОМ 4 ЛИПНЯ,
ПО ОПОРТУНІСТИЧНИМ ТЕРТЯМ ^{ВІДВОЛІ-} ^{НАНЬ} -ПЛЯНА БУДЕ ВИКОНАНО

— ХТО НЕДООЦІНЮЄ ІНДИВІДУАЛЬНИЙ СЕНТОР-ТОЙ ЗБОЧИВ З ЛІНІЇ ПАРТІЇ —

Опортуністів Павленка, Виноградова, Волошина-гнати з партії.

Коли більшовика не захоплює більшовицький за-
пал—геть з партії.

Хлібозаготівлі — іспит безздат-
ності.

Лисаветгородніська сіль-
рада, під керівництвом голо-
ви сільради Павленка не
спромогла забезпечити ви-
конання хлібозаготівельних
завдань так, як цього вима-
гає партія і уряд. Боротьба
за хліб не стала для сільра-
ди за іспит класової, біль-

ти куркуля, сільрада похова-
ла в бюрократичній тиші ка-
бінету голови сільради. Сам
голова не засиджується дов-
го в кабінеті. Він буває там
тільки від 12 до 4 години
дня...

Тоді як у Лисаветгородів-
ці можна дістати не гіршу
меддопомогу ніж у Знаменці,
Павленко, посидівався на
те, що хворий на грип, залп-

На поміч відсталим.

Артиль „Хлібороб“ Красносільської сільради, закін-
чила молотьбу 15 серпня. Успіхів молотьби ми домоглися
тому, що працювали бригади вдень і вночі, біля трьох
молотарок.

Тепер наша артиль одною молотаркою допомагає Чу-
тівському підлісництву. Рештою, двома молотарками змо-
жемо також дати допомогу відсталим.

Андрієв.

Всі сили комсомолу — на успішне виконання хліб-

*Фото 21. Фрагмент знам'янської районної газети „Соціалістичний темп”
з закликами „міцно вдарити по куркулю”. 25.08.1931 р.*

У колгоспників артилі „Червона зірка” с. Буквар Павлікової Я. та Кася-
ненко було знайдено 104 пуди хліба. Відразу „куркульське лице ворога було
викрито” та за постановою загальних зборів їх було виключено з колгоспу.
Така ж доля чекала „рештки куркулів”, які „засіли” в колгоспі — Криворучка,
Бабинну. Їх було затавровано як „куркульський намул” [67].

Заховав у густих бур'янах 15 пудів хліба член сільради с. Михайлівка Кім-
лач Іван та „ще й залишив собі їсти”, — обурювалися члени бригади газети
„Соціалістичний темп” Григір, Тарасенко, Коновалов, які цей хліб знайшли та
вимагали „шкідникові суворої кари” [68].

Під час хлібозаготівлі 1931 р. чимало голів сільрад, голів колгоспів, ря-
дових колгоспників ще мали мужність виступити проти нереальних планів

здачі хліба. У газетах таких сільських керівників називали “опортуністами, хникачами, примиренцями до класового ворога — куркуля, куркульськими агентами”, що становило реальну загрозу їхньому життю.

“Куркульським повпредом” був проголошений голова правління артілі імені Ворошилова Цвітненської сільської ради Виноградов, оскільки мав мужність заявити уповноваженому РПК Беккеру про хлібоздачу таке: “Нада-ний нам плян — нереальний! І більше не вивезу жодного фунту!”

“Протиколгоспними, куркульськими” були названі дії голови правління колгоспу “Перемога” Федварської сільради, який був переконаний, що “треба в першу чергу засипати свої комори, роздати на їдців, а потім ... хлібозаготівля”. “Центр хоче залишити колгоспників без хліба. Я на це не згоден, хай хоч сам Косіор приїздить, а хліба не повезу!” — заявив голова артілі “Змичка” с. Красносілля Лагно. “Наші куркулі — це не куркулі, в них справді немає хліба!” — говорив на партзборах член партії Гончаренко з с. Красносілля.

“Не наша справа його шукати. Коли треба буде, колгоспники самі здадуть!” — заявив буксирній бригаді та виїзній редакції газети “Всеукраинский пролетарий” голова артілі імені Крупської Бевз Петро. Всі вони — Голуб, Лагно, Кигим, Гончаренко — були проголошені “махровими опортуністами, винними в зриві хлібозаготівель” у с. Красносілля [69].

Суть справи щодо хлібозаготівлі, наслідки, що їх несе “викачка” хліба для селян, добре зрозуміли члени артілі “Червоний орач” Григорівської сільради (с. Григорівка Михайлівської сільради). На колгоспних зборах, коли обговорювалися питання хлібозаготівлі, колгоспники Муленко Ф., Меркетенко І., Муленко В., Сліпченко М. заявили: “Заберуть хліб, подохнемо з голоду, гине люд!”, за що відразу були прозваними “шашелями, відвертими куркульськими посіпаками” [70].

На засіданні пленуму Ставидлянської сільради, де розглядалося питання виконання плану хлібозаготівлі, у дебатах на доповідь голови сільради виступив член сільради Погорілий Петро, який заявив: “План нереальний, спочатку треба собі хліб розділити, а тоді вже й державі”. Його підтримав Іщенко Олександр. Обидва після цього виступу були проголошені “підкуркульниками, прибічниками глитайні, куркульськими агітаторами, зривниками хлібозаготівлі” [71].

Коли на пленумі Стримівської сільської ради (с. Стримівка Івангородської сільської ради) голова сільради “підняв питання про надання твердих завдань “куркулям”, член президії Браславський Д. “...аж підскочив: “У нас куркулів уже немає, нема кому й накладати тверді завдання!” — став кричати він. Цю думку підкуркульника підтримують і його однодумці, як Пшенична Олена, Денисенко Пріська, Пересунько Х., що зірвали куткові збори по хлібозаготівлі” [72].

Бути непримиренними до класового ворога.

Нарсуд Знам'янського району, за матеріалами нашої газети.

Голову колгоспу „Комінтерн“ (Лисаветгородківка) **Добровольського** за свідоме заовживання проти хлібозаготівель (змолв без підстав 300 пуд. зернохліба), підпавши під куркульський вплив своєю правоопортуністичною практикою зривав хлібоздачу — за що засуджено на 2 роки позбавлення волі.

Куркуля Ларісню Т. Ф. (Суботці) за знищення хліба в річці та переховування, не виконання доведених планів, за зв'язок з висланими куркулями та організацію опору хлібоздачі (виконання одно-

осібників по сільраді тільки на 9 відс.) — засуджено на 5 років позбавлення волі в далеких місцевостях Союзу та конфіскації майна на 300 крб.

Куркуля Боресана Н. Л. (Суботці) за невиконання умов контрактації посіву на 2,98 га, де здав державі жодного кілограма й чинив опір хлібоздачі — засуджено на 3 роки позбавлення волі в далеких місцевостях Союзу та конфіскацію всього майна.

Куркуля Лемешко Г. А. (Суботці) за замісне невиконання доведеного плану хліба 180 пуд. державі — засуджено на 2 роки позбавлення волі та штрафу на 200 крб.

Фото 22. Допис “Бути непримиренними до класового ворога” у знам'янській районній газеті “Соціалістичний темп”. 1931 р., № 116.

Попри всі намагання, виконати хлібозаготівлю в повному обсязі у 1931 р. села не змогли (згідно з постановою бюро Знам'янського райкому КП(б)У від 26 грудня 1931 р. план станом на 25 лютого був виконаний лише на 72,3 %). Тому багато людей було виключено з партії, знято з роботи та віддано до суду; деякі колгоспи та партійні організації були розпущені.

Подібна ситуація склалася і в інших районах. Зокрема, нарсуд Знам'янського району засудив на два роки позбавлення волі голову колгоспу “Комінтерн” с. Єлизаветградка Добровольського, який “змолв без підстав 300 пуд. зернохліба, та, підпавши під куркульський вплив, своєю правоопортуністичною практикою зривав хлібоздачу” [73].

Репресії проти селян нашого краю цим не вичерпалися. “Будь-що до 1 січня остаточно виконати хлібоплян” — все ще продовжувала закликати знам'янська районна газета “Соціалістичний темп” [74]. “Рішучим наступом на куркуля, боротьбою з опортуністичними самопливними методами робо-

Фото 23. Відкритий лист “Колгоспники ударного Букваря відповідають на виклик сталінців”

у знам'янській районній газеті “Соціалістичний темп”. 1931 р., № 61.

На колгоспівський штурм за виконання бойових завдань партії і уряду

Колгоспники ударного Букваря відповідають на виклик сталінців.

Колгоспники Букваря, борючись за перехідний прапор ім'я Сталіна приймають виклик на змагання від колгоспників — сталінців Васинської сільради і беруть на себе зустрічні зобов'язання.

— Ми зобов'язуємось закінчити молотьбу не пізніше 15 днів—до 10 серпня.

Виконавши лишневий план хлібоздачі на 271 проц. підготувавши ґрунт до осінньої сівби на 35 проц. ми зобов'язуємось, як і сталінці, цілком виконати хлібозаготівлі до 15 вересня, розпочати й провести осінню сівбу з 15 по 25 серпня.

Розподіл наслідків господарювання ми теж зобов'язуємось закінчити на 1-е жовтня.

Позику третього вирішального року п'ятирічки на 1-е серпня ми передплатили на 106 проц. до свого контрольного завдання, а до 5-го серпня зобов'язуємось виконати 120 проц. завдання.

до початку осінньої сівби ми теж доможемося проїняти соцзмаганням та ударництвом всі ланки нашого колективного господарювання, щоб на цей час жодного колгоспника й колгоспниці не було поза лавами ударників.

Обурені ганебним терористичним вчинком курула Ткача, що вчинив замах на комсомолку Крушницьку, колгоспники Букваря одностайно вимагають розстріляти мерзотника.

НЕ НА СЛОВАХ, А НА ДІЛІ добуваю за зміцнення обороноспроможності нашої країни ми зобов'язуємось під час осінньої сівби засіяти 5 га

озимої пшениці на оборону країни, даруємо пару кращих коней для Червоної армії та відраховуємо один трудовдень на збудування літака, “Чекіст”

Крім того ми здаємо на оборону країни перший обмолот цього року з 2-х га вроїшениці і з одного га на користь ТСО-авіахему та МОДР'у.

— Ми зобов'язуємось забезпечити повне культурне обслуговування колгоспників в час осінньої сівби та видавати польові і стінні газети не менше 3-х раз на декаду.

Через свою районну газету “Соцтемп” ми закликаємо всі колгоспи району приєднати до наших зобов'язань перетворивши боротьбу за перехідний прапор першости—на ударний колгоспівський штурм за виконання всіх бойових завдань.

За дорученням загальних зборів колгоспників: Минай-ліченко, Заводій, Сатив Кармазін, Чернявський, Орленко, Миколенко, Матрієнкова Фросина, Адамчук, Ожолет Андрій, Михайлова, Степанида, Осауленко, Матвієнко Д., Карнаух Л. і Тначенко Н.

Куток-основна ланка масової роботи.

Ленінська вулиця в с. Кра-носілля — найбільш відсталий куток у хлібодачі. Сюди спрямувала свій татиск бригада ВУРПО'у разом з місцевою бригадою, що визначилася найбільшою активністю у хлібозаготівельній роботі. Наслідком цього одноосібники Ленінської вулиці цілком виконали свій річний план хлібодачі.

По оголошенню про це в газеті „Всеукраїнський пролетар на селі“ спостерігається на всіх вулицях масова добровільна здача хлібних лишків від одноосібників. на 17 листопада від одноосібників Серединської вулиці дійшло 25 пуд., з Переселенської вул.—20 пуд., з Великої—33 пуд. та з Чигиринської Щурівської—40 пуд.

— Цей хліб раніш ми приховали,—заявляють одноосіб-

ники.—Приховати його нам допоміг **куркуль**, поширюючи чутки про поголовне вилучення хліба для пролетаріату від усіх середняків, бідняків і наймитів. Тепер, наслідком проведеної з ними масово-роз'ясовчої роботи, ми побачили свої помилки, рішуче звертаємо з куркульського шляху й прихований хліб здаємо державі.

Серед окремих колгоспників і одноосібників, між окремими вулицями розгорнулося широке соцзмагання на хлібодачу. Кращих ударників з буксирних бригад і комісії сприяння хлібозаготівлі—преміюють.

Досвід буксирної бригади ВУРПО'у треба широко обговорити серед усіх бригад, що працюють у Жовтєвому селі по району.

Буксирна бригада ВУРПО'у
Гусєв.

Фото 24. Допис „Куток — основна ланка масової роботи” в знам'янській районній газеті „Соціалістичний темп”. 1931 р., № 110.

ти — забезпечимо успіх хлібозаготівель! Жодного центнера хліба приватникові!” — друкувала гасла газета „Колективна праця” [75]. За невиконання планів хлібозаготівлі в 1931 р. деякі села нинішнього Олександрівського району влада почала заносити до „чорних таблиць” (у 1932 та 1933 роках їм на зміну прийдуть страхотливі „чорні дошки”). На 15 серпня 1931 р. до „чорної таблиці” були вписані села Івангород, Китайгород, Омельгород, Поселянівка, Стримівка [76].

що несло тавро “куркуль” — для залякування решти колгоспників. 3. На багатьох селян не наклали твердих планів зерном та не примусили їх віддавати все зерно — і те, що селяни отримали як “аванс”, і те, що ними було вирощене. Це, на думку влади, була велика помилка: достатньо було проголосити кількох селян “куркулями-експертниками”, щоб упродовж 48 годин вони самі принесли зерно.

З 1931 р. селяни краю зобов'язані були здавати, окрім зерна, ще й картоплю, курей, городину тощо. На 1 серпня 1931 р. із сіл нинішнього Олександрівського району мав відправитися “червоний ешелон з овочами” в промислові центри країни (з території нашого краю в 1931 р. відправлялися ще й зернові “червоні валки” імені 4-го останнього року п'ятирічки, імені III Всеукраїнської та XVII Всесоюдної партконференцій).

Настирливими обшуками селянських подвір'їв (до розвалювання печей, колупання домівок та стін тоді ще не додумалися) та накладанням величезних планів у 1931 р. з району було “викачано” майже все зерно. Частину “злісних” нездавачів хліба заарештували та засудили, багатьох “розкуркулили”.

“Розкуркулення”, створення колгоспів та “викачка” всього хліба з господарств, що призвело до голоду вже на початку 1932 р., — все це були складові масового винищення українського селянства, у тому числі й на території сучасного Олександрівського району.

Десь там, у безвісті, на чужині, покояться тисячі наших земляків, які могли стати вченими, винахідниками, поетами, художниками чи просто трудолюбивими хліборобами... Чи постукає колись у наші зачерствілі серця прах їхніх невинно погублених життів?..

МОВОЮ ДОКУМЕНТІВ

Документ 1

Список підлягаючих до висилки глитаїв та ворожого елементу по Олександрівському району Шевченківської округи

Село Несваткове

№ п/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Вік	Професія	Сім. стан	Причина висилки
1	Буряк Петро Ів.	47	с/госп.	4	куркуль-експертник
2	Безкровний Данило	42	—	6	куркуль
3	Безкровний Петро Дан.	18	—	хол.*	син куркуля
4	Самборський Данило	60	піп	5	піп-агітатор
5	Самборський Борис Дан.	20	с/госп.	хол.	син попа
6	Самборська Софія Дан.	30	—	дівч.	дочка попа
7	Самборський Петро Дан.	—	—	—	куркуль-експертник
8	Буряк Трохим Іванов.	61	—	5	куркуль
9	Буряк Олександр Трох.	18	—	хол.	син куркуля
10	Буряк Федось Трохим.	29	тесля	4	син куркуля
11	Завгородній Кіндрат	52	с/госп.	6	куркуль-експертник
12	Піддубний Петро Іван.	31	—	5	син куркуля, був під судом за хлібоздачу

* Холостий.

Село Голикове

1	Сліпченко Макар Степ.	23	с/госп.	хол.	син куркуля
2	Кравченко Платон Іванов.	57	—	3	куркуль-експертник
3	Кравченко Яким Платон.	21	—	хол.	син куркуля
4	Боркута Іван А.	56	—	5	куркуль-експертник
5	Боркута Анатолій Іван.	18	—	хол.	син куркуля
6	Кравченко Іван Трохим.	32	садов.	4	куркуль-експертник
7	Демченко Семен Венедикт.	63	с/госп.	4	куркуль-експертник
8	Демченко Тиміш Семен.	18	—	хол.	син куркуля
9	Шелеха Юхим Грицьків.	32	—	1	амністований
10	Кравченко Грицько Трохим.	23	—	3	куркуль-експертник

Село Вищі Вережаки

1	Гноєвий Сафон Лев.	53	с/госп.	3	куркуль — позб. прав
2	Гноєвий Сафрон	31	—	3	син куркуля
3	Назаренко Іван Кон.	40	—	3	куркуль-експертник
4	Іщенко Юхим Тим.	61	—	4	куркуль-експертник
5	Мазур Логвин Федор.	28	—	4	куркуль-експертник
6	Нечипоренко Фанась Ів.	51	—	6	куркуль-експертник
7	Голий Кость Борисович	46	—	6	куркуль-експертник
8	Голий Іван Костьович	20	—	хол.	син куркуля
9	Голий Данило Борисович	48	—	11	куркуль
10	Голий Яків Данилович	20	—	хол.	син куркуля
11	Голий Ілько Данилович	24	—	хол.	син куркуля
12	Павловський Каленик Яв.	46	—	4	куркуль — орг. повст.
13	Нечипоренко Теофіл Левків.	31	—	2	ад'ютант
14	Лушпай Сергій Ка.	46	—	3	офіцер
15	Чернецький Іван Федоров.	33	піп	5	піп-агітатор
16	Нечипоренко Карпо Ар.	36	с/госп.	5	член секти адвентистів

Село Нова Осота

1	Дорошко Юхим Ка.	47	с/госп.	—	куркуль
2	Гупало Кость Луков.	62	—	6	куркуль, адмінособа
3	Корсун Явтух Грицьків.	27	—	4	куркуль-експертник
4	Хоменко Остап Мих.	55	—	5	куркуль
5	Хоменко Микола Ост.	16	—	хол.	син куркуля
6	Норець Пантелей Прок.	40	піп	4	піп-агітатор
7	Теплий Мусій Кіндз.	71	с/госп.	—	жандарм
8	Солонько Архип Силов.	49	—	4	куркуль-експертник
9	Солонько Левко Архипов.	19	—	хол.	син куркуля
10	Євтушенко Павло Яков.	56	—	4	куркуль-експертник
11	Євтушенко Савка Павл.	23	—	хол.	син куркуля
12	Козир Іван Василів.	27	—	4	куркуль-експертник
13	Черкас Тиміш Миколаїв.	31	—	5	куркуль-експертник

Село Розумівка

1	Задорожній Овсій Карп.	54	с/госп.	4	куркуль
2	Деуш Грицько Тимоф.	39	—	4	куркуль-експертник, батько розстріляний як заручник
3	Зименко Кузьма Макарів.	35	—	4	куркуль
4	Кравченко Микола Сергіїв.	43	—	5	куркуль
5	Коломієць Василь Якимів.	43	—	4	куркуль-експертник
6	Зименко Гаврило Петрів.	43	—	5	куркуль-експертник
7	Шевченко Юхим Іванович	51	—	5	куркуль-експертник
8	Зименко Василь Михайл.	40	—	3	куркуль-експертник
9	Плахтій Грицько Олексів.	61	піп	1	піп-агітатор

Село Бірки Другі

1	Кравченко Ничипір Якович	66	с/госп.	1	куркуль
2	Досужий Василь Іванович	45	—	2	куркуль, мав трактор,
3	Досужа Мар'яна Ларіонівна	45	домогосп.	1	молотарку дружина куркуля

Село Стримівка

1	Осадчий Охрім Михайлів	41	с/госп.	4	дідич
2	Осадчий Андрій Охрімів	26	—	хол.	син куркуля
3	Терновий Іван Іванович	60	—	5	куркуль-експертник
4	Овчаренко Лука Пантел.	41	—	4	куркуль-експертник
5	Овчаренко Грицько Омель.	45	—	5	орендар
6	Досужий Петро Яковл.	45	—	8	куркуль-експертник
7	Овчаренко Овсій Омель.	62	—	2	орендар
8	Овчаренко Андрій Овс.	26	—	хол.	син куркуля

Село Бірки Перші

1	Куценко Данило Кузьмів	53	с/госп.	1	куркуль-експертник
2	Куценко Василь Данил.	30	б/пін	3	син куркуля, бувш. пін
3	Брайко Павло Кирилів	66	с/госп.	3	куркуль-експертник
4	Терещенко Михайло Іванович	44	с/г пін	3	пін-куркуль

Село Нижчі Вережцки

1	Зеленський Ларіон Дан.	24	с/госп.	хол.	син куркуля
2	Підгородецький Леонід Гр.	22	—	хол.	син куркуля
3	Підгородецький Микола С.	20	—	хол.	син куркуля
4	Мовчан Павло Явтухів	20	—	4	син куркуля
5	Здихальський Артем Мос.	39	—	4	куркуль-експертник
6	Єрімович Петро Автон.	67	пін	3	пін
7	Здихальський Петро Григ.	18	с/госп.	хол.	син куркуля

Село Триліси

1	Павловська Явдоха Анд.	59	с/госп.	3	куркулька, хол. на засл.
2	Павловський Дмитро Григ.	19	—	хол.	син куркуля
3	Демченко Сергій Григ.	40	—	—	куркуль-експертник
4	Гончар Михводій Михайл.	50	—	3	куркуль-експертник
5	Гончар Олександр Миф.	16	—	хол.	син куркуля
6	Сорока Іван Савович	47	—	3	куркуль-експертник
7	Сорока Ничипір Іванович	19	—	хол.	син куркуля
8	Павловський Кирило Григ.	32	—	хол.	син куркуля
9	Курганський Максим Григор.	41	—	3	куркуль-експертник
10	Курганський Максим Максим.	21	—	хол.	син куркуля

Село Омельгород

1	Скляр Іван Севастіанович	50	с/госп.	5	куркуль-експертник
2	Скляр Василь Севаст.	19	—	хол.	син куркуля
3	Скляр Федір Севаст.	21	—	хол.	син куркуля
4	Скляр Грицько Іванів.	58	—	4	куркуль-експертник
5	Скляр Нечипір Грицьків	22	—	хол.	син куркуля
6	Іваненко Никін Прок.	50	—	5	куркуль-експертник
7	Іваненко Михтодь Ник.	22	—	хол.	син куркуля
8	Іваненко Василь Никон.	21	—	хол.	син куркуля
9	Скляр Максим Грицьк.	27	—	5	куркуль-експертник

Село Бовтишка

1	Атаманенко Мусій Кален.	40	с/госп.	8	куркуль-експертник
2	Діденко Наум Юхим.	55	—	6	куркуль-експертник
3	Діденко Самсін Наум.	28	—	хол.	син куркуля
4	Крюченко Олекса Клим.	33	—	5	куркуль, мав молотарку
5	Ковтун Яків Йосип.	48	—	5	куркуль-експертник
6	Ковтун Артем Яков.	18	—	хол.	син куркуля
7	Циглим Василь Костів	62	—	5	куркуль, мав молотарку
8	Циглим Сергій Василь.	25	—	хол.	син куркуля
9	Довженко Каністрат Спер.	50	—	2	куркуль
10	Атаманенко Конон Пилипів.	43	—	3	куркуль-експертник
11	Бершацький Захар Гр.	64	—	5	куркуль
12	Гулька Прохір Амосович	57	—	6	куркуль-експертник
13	Гулька Савка Прохоров.	27	—	хол.	син куркуля
14	Лисенко Прокіп	—	—	—	куркуль-експертник
15	Лисенко Антін Прок.	—	—	—	син куркуля
16	Ковтун Яким Іван.	40	—	4	куркуль-експертник
17	Ковтун Петро Якимів.	18	—	хол.	син куркуля
18	Заярнюк Мусій Петрів.	42	—	6	куркуль-експертник

Село Янівка (нині Іванівка)

1	Мостовий Іван Тимоф.	42	с/госп.	4	одр. на дочці поміщика
2	Баклан Дмитро Степанів.	20	—	хол.	син куркуля
3	Жмурко Семен Андріїв	41	—	9	куркуль

Село Любомирка

1	Головченко Панас Федорович	53	с/госп.	4	куркуль-експертник
2	Кривий Купріян Трохим.	52	—	6	куркуль-експертник

Село Кримки

1	Пересунько Микола Семенів.	34	с/госп.	5	куркуль-експертник
2	Бондаренко Пантелей Хтодось.	46	—	2	куркуль
3	Бондаренко Гнат Тодосів.	58	—	2	куркуль
4	Диренко Лука К.	42	пін	2	пін-контрреволюц.
5	Черниленко Самсон Т.	38	вчитель	4	б/вчитель

Село Стара Осота

1	Бабич Трохим Венедиктович	42	с/госп.	6	куркуль
2	Фесенко Тарас Максимів	48	—	7	куркуль-експертник
3	Вовк Грицько Андрій	40	—	7	куркуль-експертник
4	Брюховецький Прокіп Мих.	50	—	4	куркуль-експертник
5	Брюховецький Грицько Прок.	17	—	хол.	син куркуля
6	Зубенко Савка Федорович	43	—	4	куркуль
7	Зубенко Кирило Федорів	40	—	4	кол. офіцер
8	Гречкосій Філат Нестерович	49	—	3	куркуль, мав молотарку й двигун
9	Костенко Іван Ларіонович	39	—	2	орг. повстання
10	Гладкий Микола Федорів	50	—	2	кол. офіцер
11	Махно Сила Тарасович	39	—	7	кол. офіцер

Село Китайгород

1	Ткаленко Михайло Лук'янов.	47	с/госп.	6	куркуль-експертник
2	Ткаленко Трохим Михайл.	21	—	хол.	син куркуля
3	Ткаленко Дорохтей Мих.	19	—	хол.	син куркуля
4	Ткаленко Герман Лукич	44	—	5	куркуль-експертник
5	Снісар Гнат Наумович	67	—	5	куркуль-експертник
6	Хіменко Кирило Явдокимів	48	—	8	куркуль-експертник
7	Хіменко Данило Кирилів	18	—	хол.	син куркуля
8	Драганець Володимир Лаз.	44	—	5	куркуль-експертник
9	Драганець Іван Лазар.	50	—	4	куркуль-експертник
10	Драганець Андрій Іван.	20	—	хол.	син куркуля
11	Драганець Матвій Іван.	18	—	хол.	син куркуля
12	Явдошук Петро Маркович	31	—	5	куркуль-експертник
13	Снісар Олекса Артемович	48	—	6	куркуль-експертник
14	Хомутовський Андрій Нилів.	48	—	5	куркуль, урядовець
15	Хомутовський Михайло Андр.	20	—	хол.	син куркуля

Село Олександрівка

1	Буряк Федь Степанович	55	с/госп.	2	курк.-експ., втік
2	Буряк Максим Іванович	50	—	2	куркуль
3	Самборський Юхим Матв.	45	б/піп	2	куркуль, б/піп
4	Самборська Настя Артемівна	45	домогосп.	—	дружина б/попа
5	Волошоненко Грицько Мих.	55	с/госп.	2	куркуль-експертник
6	Волошоненко Сергій Зінків.	29	—	—	син куркуля
7	Діхтяр Корній Мик.	50	—	2	курк.-експ., церк. ст.
8	Безкровний Тиміш Василів.	63	—	2	куркуль-експертник
9	Безкровний Мусій Тимішів.	38	—	3	син куркуля, втік
10	Костенко Прокіп Максимович	59	—	3	куркуль-експертник
11	Костенко Іван Прокопів	20	—	хол.	син куркуля
12	Костенко Олександр Прок.	17	—	хол.	син куркуля
13	Бондаренко Сергій Пантел.	60	—	4	куркуль-експертник
14	Бондаренко Дмитро Серг.	33	—	3	куркуль
15	Бондаренко Винидикт Серг.	21	—	хол.	син куркуля
16	Бондаренко Федь Серг.	18	—	хол.	син куркуля
17	Венець Марко Федотов.	31	служб.	4	ад'ютант, позб. прав
18	Осадчий Іван Єримєєвич	48	с/госп.	5	куркуль-експертник
19	Осадчий Борис Іванович	18	—	хол.	син куркуля
20	Осадчий Володимир Іван.	20	—	хол.	син куркуля
21	Жулинський Павло Петр.	50	—	4	куркуль-експертник
22	Олефіренко Михайло Юхим.	48	—	2	куркуль-експертник
23	Олефіренко Трохим Ларіон.	48	—	3	куркуль-експертник
24	Олефіренко Іван Петрович	45	—	3	курк.-експерт., втік
25	Шкурат Терешко Іван.	60	—	2	курк.-експерт., втік
26	Волошоненко Іван Горд.	29	—	2	син куркуля
27	Жаботинський Андрій	30	—	3	керівник секти ЄХБ
28	Смолінський Юхим Микит.	60	—	4	куркуль-експертник

Село Івангород

1	Бойченко Грицько Максимів	44	с/госп.	5	куркуль-експертник
2	Бойченко Павло Василів	25	—	3	син куркуля
3	Кисіль Андрій Мартинович	50	—	5	курк.-експерт., втік
4	Кисіль Максим Андрійович	23	—	хол.	син куркуля
5	Кисіль Логвин Андрійович	25	—	хол.	син куркуля
6	Кучеренко Йосип Кален.	43	—	2	курк.-експерт., втік
7	Кучеренко Нестір Кален.	40	—	3	куркуль
8	Вихрист Сила Іванович	34	—	3	куркуль, мав молотарку
9	Дробіт Дмитро Трохимович	42	—	4	куркуль-експертник
10	Діденко Іван Іванович	30	—	4	син куркуля
11	Діденко Карпо Тим.	20	—	хол.	син курк., втік
12	Мошак Іван Фед.	27	—	4	куркуль
13	Діденко Захарій Іванович	28	—	хол.	син куркуля
14	Вихрист Веремій Іванович	29	—	3	амніст. куркуль
15	Ратушній Тиміш Пилипів.	27	—	1	амніст., опасний елемент

Село Соснівка

1	Орлик Василь Василів	61	с/госп.	8	куркуль-експертник
2	Орлик Павло Василів	24	—	хол.	син куркуля
3	Орлик Кирило Василів	18	—	хол.	син куркуля
4	Орлик Парфін Василів	15	—	хол.	син куркуля
5	Орлик Данило Герасимів	32	—	6	куркуль-експертник
6	Орлик Василь Герасимів	48	—	4	куркуль-експертник
7	Бурий Захарько Василів	51	—	5	куркуль-експертник
8	Павловський Олександр Явд.	22	—	хол.	син куркуля
9	Павловський Йосип Гр.	58	—	7	куркуль-експертник
10	Бабич Лука Ялисеєвич	48	—	8	куркуль-експертник
11	Бабич Панько Лукич	24	—	хол.	син куркуля
12	Бабич Грицько Лукич	19	—	хол.	син куркуля
13	Рябко Дмитро Серг.	21	—	хол.	син куркуля
14	Орлик Петро Михайлович	42	—	5	куркуль-експертник
15	Орлик Грицько Петрів	19	—	хол.	син куркуля
16	Салій Іван Дементійович	45	—	4	куркуль
17	Павловський Уліян Григ.	55	—	4	куркуль
18	Павловський Митрофан Оліян.	27	—	3	син куркуля
19	Павловський Кость Оліян.	22	—	хол.	син куркуля
20	Орлик Петро Іванович	37	—	7	куркуль
21	Орлик Грицько Йосипович	48	—	6	куркуль
22	Коваль Яків Федорович	48	—	3	куркуль, втік
23	Бурий Данило Митрофанів	63	—	2	церк. староста, втік
24	Калашник Федір Кирилів	50	піп	—	піп, втік

8/II — 30 р.

Голова РВК підпис (нерозбірл.)
Олександрівський райвиконком

[ДАКО, ф. 430, оп. 1, спр. 60, арк. 32–39].

Документ 2

Список осіб, на яких немає підстав до висилки

1	Бовтишка	1	Слоквенко Захар	75 років старий
2	Івангород	1	Перепелиця Левко Мих.	
3	Соснівка	1	Павловський Євдоким Михайл.	
		2	Рябко Сергій Семенів.	
		3	Павловський Іван Явтухів.	
		4	Павловський Іван Андріїв.	
		5	Павловський Марко Іванович	
		6	Павловський Микита Іванович	
		7	Бурий Данило Митрофанів.	
		8	Бурий Дмитро Данилів.	
		9	Бурий Василь Данилович	
		10	Орлик Іван Герасимович	
4	Несватково	1	Буряк Петро Т.	
5	Голиково	1	Лунний Герасим	
6	В. Верещаки	1	Мазур Семен Павлович	
		2	Мазур Михайло Павлович	
		3	Савченко Ніконов	
		4	Савченко Купрія Іванів.	
		5	Мазур Хтодось	
		6	Самохвал Гура	
7	Розумівка	1	Поліщук Панас Макс.	
8	Стримівка	1	Жінка Овчаренка Овсія	
		2	Драганець Іван	
9	Ст. Осота	1	Горячий Олекса	
		2	Вітер Сафон	
		3	Сайка Володим.	
		4	Гречкосій Влас	
		5	Хонька Андрій	
10	Бірки	1	Брайко Іван Павлів	приймак
11	Триліси	1	Демченко Ялисавета	
		2	Демченко Грицько	
		3	Сорока Параска	
		4	Решетник Грицько	
		5	Павловська Віра	
12	Любомирка	1	Требушенко Анастасія	
		2	Базик Прокіп	
		3	Шарий Трохим	
13	Кримки	1	Рідкоплет Василь	
		2	Кравець Павло	
		3	Однокоз Кирило	
		4	Литвин Степан	
		5	Пересунько Омелько	
14	Китайгород	1	Ткаленко Микола Герман.	
15	Олександрівка	1	Безкровний Ничипір	
		2	Олефіренко Ярина	

Разом — 46 осіб.

Голова РВК

Документ 3

**Додатковий список глитайських господарств,
що підлягають до висилки по Олександрівському району
і затверджено президією РВК від 16/II — 30 р.**

№ п/п	Прізвище, ім'я, по батькові	Сімейний стан	Село
1	Орлик Петро Іванович	9 душ	Соснівка
2	Корсун Явтух Грицьків	5	Н. Осота
3	Дорошко Юхим Свиридович	4	—
4	Снісар Олекса Артем.	6	Китайгород
5	Ткаленко Михайло Лук.	5	—
6	Хіменко Кирило Явдок.	7	—
7	Заярнюк Масей Петрович	4	Бовтишка
8	Фицайло Олександр Тиміш.	6	Омельгород
9	Досужий Василь Іванов.	1	II Бірки
10	Кравченко Платон Якович	4	Голиково
11	Сліпченко Степан Гнат.	2	—
12	Пересунько Семен Федосів	2	Кримки
13	Кравець Павло Петров	7	—
14	Павлик Михайло Андр.	—	Розумівка
15	Буряк Петро Іван.	2	Несваткове
16	Самборський Данило Мат.	3	—
17	Демченко Сергій Грицьк.	2	Триліси
18	Сорока Іван Савк.	2	—
19	Бабич Трохим Венед.	6	Ст. Осота
20	Брюховецький Прокоп Микол.	4	—
21	Вовк Грицько Андріян	6	—
22	Безкровний Тиміш Васил.	1	Олександрівка
23	Діхтяр Корній Мик.	1	—
24	Осадчий Іван Яремів	3	—
25	Назаренко Іван Кононів	3	В. Верещаки
26	Чапчай Іван Іванів	8	—
27	Нечипоренко Афанась Ів.	7	—
28	Голий Кость Борисів	7	—
29	Голий Данило Борис.	13	—
30	Лушпай Сергій Явтух.	3	—
31	Павловський Каленик Явтух.	4	—
32	Іщенко Михайло Тим.	8	—

(печатка)

Голова РВК
Секретар РВК

підпис (нерозбірл.)

підпис (нерозбірл.)

[ДАКО, ф. 430, оп. 1, спр. 60, арк. 43].

ГАЗЕТНИМ РЯДКОМ

***

Біднота й наймити активнішають

До Михайлівської сільради, Єлизаветградківського р., обрали 10 наймитів — на 65 членів і кандидатів сільради. Профспілкова маса недостатньо брала участь у перевиборах. Набагато важче було переобрати сільраду в с. Цвітні. Це велике село, 7 тисяч жителів. Розвинене гончарство (є триста приватних гончарень). Найбільше в селі бідноти — 40 відс. звільнено від с.-г. податку. Багато наймитів (близько 600 душ). Та, хоч і прикро, а треба відзначити, що наймити і біднота підпали економічно-політичному впливові куркулів. На сільраді теж позначився такий вплив: вона не дбала навіть, щоб сельбуд чи хатучитальню відкрити в селі (немає й досі). Через це до церкви ходили 99 відс. селянства. Партосередок слабкий, невеличкий — 6 душ, комсомольців — 8, членів КНС — 186. Хоч і важко було — поте наслідки є. Відбулися партійні, комсомольські, жіночі, КНС та куткові збори.

Наймити й біднота поактивнішали й заходилися виявляти тих, кого треба позбавити виборчих прав (куркулів та колишніх активних бандитів). Сільвиборчком уже позбавив 350 осіб (а разом позбавлено понад 400).

Мар'яненко

Зінов'ївський пролетар*. 1929, 29.01.

---

* Газета "Зінов'ївський пролетар" — орган Зінов'євського окружного комітету КП(б)У, окружного виконавчого комітету, ОРПС і міськради.

***

Ставидлянські “думи”

Гарне село Ставидла! Має велику кількість бідняків, середняків і міцну підпору радянської влади — колгоспників. Ну, не без гріха, є й частина “заможненьких людців” (це по Ставидлянському — пояснила мені, спасибі їй, жінка церковного старости, Степанида). А по-простому це — куркулі.

Як і по всіх селах, що мають право на сільраду, і тут є орган диктатури пролетаріату, і в цій сільській раді є 24 своїх власних Ставидлянських членів. А от як сіли вони, оці члени сільради на чолі з головою Погорілим Петром та як задумали, задумали і думають...

Спочатку мали постройти соціалізм і незалежно від стану (соціального), зігнали всіх поголовно в колгосп і назвали цей колгосп “Ленінським шляхом”. “Будували і були б збудували”, — каже Погорілий, “та стаття Сталіна помішала”. І помішала так, що загартовані соціалістичним вогнем сільрадівці — звисили руки, сіли й замислились.

Та недовго думали Ставидлянські куркулі, що організувалися на чолі з куркулем Несеном тероризувати бідняцьке населення. А на свято 13 роковин Жовтневої революції хотіли висадити в повітря сільбуд, де відбувалися збори сільКНС.

Два роки роботи Ставидлянської сільради і два роки безнадійних дум. Коли б не стаття Сталіна, то запаморочення від успіхів доводило сільраду до того, що не один раз голова Погорілий здіймав руки до всевишнього і просив перевиборів.

І що ж ви думали? Не по волі всевишнього, а згідно постанови уряду на-стали довгождані перевибори цього року.

Утворився при Ставидлянській сільradі виборчком, що обрав собі на голову уповноваженого РВК тов. Беркина С. Сів виборчком і думає, думає...

Зробив два рази засідання й більше нічого...

До чого додумуються в Ставидлянській сільradі — невідомо. Відомо лише, що фінансові та інші бойові завдання стоять на низькому рівні.

Про колективізацію села не згадують.

Можливо, деякі члени Ставидлянської сільради розсердяться прочитавши це, та в рядову сидиш, рядову й пий, каже стародавня приказка. Бо це ж факт, що Ставидлянська сільрада для перевиборів сільрад пальця об палець не вдарила.

Михайло М.

Колективна праця. 1931, 04.01.

* Газета “Колективна праця” — орган кам’янського РКП(б)У, райвиконкому, райколгоспспілки та райпроф-ради.

***

Потурають куркулям

За додатковим пляном по Бондурові треба було реалізувати позики “5-річка за 4 роки” на суму 2800 карб. Для доведення частини цієї суми до двору по куркульських господарствах була утворена комісія в складі голови сільради, представника від колгоспу, від КНС, партосередку та комсомолу. Дивлячись на склад комісії, можна було б сподіватися, що вона правдиво підійде до справи.

Але на ділі вийшло не так, деякі куркулі як Черв’як І. та Дем’яненко М. підписалися лише на 25–35 карб., в той час як середняк Багач С. виплачує 60 карб. Такий розподіл голова КНС пояснив так: “Ми не повинні притискувати куркуля, бо він платить великий податок. Якщо й позику йому накинемо, то всім зруйнуємо його господарство”.

Коли й надалі члени комісії будуть “по милосердному” ставитись до куркуля, то не тільки не реалізуємо позики, а й діждемося, що куркуль сяде нам на шию.

Гультей

Колективна праця. 1931, 07.02.

***

Горе-голова

Голова Бондурівської с-ради Юрченко Павло сам зриває підготовку до весняної с-г кампанії. Він перед вступом до колгоспу сам продав коня і тим дав приклад одноосібникам спродувати тяглову силу.

Сільрадо, приборкай підкуркульника-голову, що тебе плямує.

Правдивий

Тепер Китайгород веде перед

Ще в минулому р. Китайгород являв собою глитайське затуркане село. У ньому майже зовсім не вели виховної роботи серед населення, а куркуль крутив біднотою, як хотів.

Наслідком цього була заборгованість по фінансових справах в розмірі 19 000 крб., і село стояло на останньому місці в районі по виконанню інших чергових завдань.

Але 3-й вирішальний рік п'ятирічки вніс ґрунтовні зміни й у життя села.

Поруч з підсиленням керівництва з боку району, став зворушуватися й актив села.

Тепер колишнє затуркане несвідоме село колективізувалося на 94 % і не тільки в основному впоралося з черговими завданнями, а навіть бере на громадський буксир відсталі села.

Коваленко

Колективна праця. 1931, 05.03.

***

Не дбають

У Бондурівському колгоспі “Червона нива” немає кому підтримувати порядок. Сіно розкидане по подвір'ї. Усі вози лежать там поперекидані. Той без колеса, а той зовсім поломаний. Усе це заметене снігом.

Рада колгоспу не турбується: “Зимую вони не потрібні”, — таку відповідь можна почути від голови колгоспу Христенка Ераста.

Він, мабуть, забув, що цього р. за браком возів та саней затримувалася вивозка цукрового буряку.

Малий

Колективна праця. 1931, 13.03.

***

Куркульські недобитки агітують

У Стримівці є міцні середнячки, як Нестір (прізвище нерозбірл. — Авт.) і Крячко Михайло, що ведуть агітацію проти вступу до колгоспу.

Зберуть навколо себе бідноту та й почнуть умовляти: “Не йдіть до колгоспу, бо будете тільки робити, не розгинаючи спини, а не заробите нічого. Хліба вам не дадуть, бо все піде на заготівлю”.

Слід уже вдарити по куркульських недобитках та припинити їх шкідницьку роботу.

Ворон

15 березня перший день пробного виходу в поле

Не спинити куркулям та підкуркульникам потужного зростання колгоспів. Стримівка, Омельгород, Бірки І до цього часу тупцюють на місці. Пов'язати останні дні готування до сівби з нещадною боротьбою за суцільну за ліквідацію глитая, проти опортуністів всіх ґатунків.

Колективна праця. 1931, 15.03.

***

За хуліганство до права!

У с. Розумівці терармійці Артполку оголосили себе ударниками по проведеному весняної посівкомпанії по колгоспу “Червона нива”. Але й цій роботі ворожий елемент хоче перешкодити, дискредитуючи ударників. Підкуркульник Лисенко Євлампій, непомітно пробравшись до списку, що висів у конторі колгоспу, поставив на ньому й своє прізвище, дописавши “ударники по самогон”. Сільрадо, негайно притягни хулігана до права, аби в корні присікти його розкладницьку роботу.

Кривенко

Розбазарює робочу худобу

І до цього часу, не зважаючи на відповідні заходи сільради, куркулі не припиняють розбазарювання робочої худоби.

Так, у Бондурові куркуль Подолян Павло нещодавно продав гарного коня. Аби виправдати себе, він каже: “Я інвалід, мені нема з чого жити”. Чому ж він до цього р. не згадував про свою непрацездатність, а як замайнулося коня продати, то зразу зробився інвалідом?

Біднотю! Не допусти, щоб клясовий ворог обдурював тебе й вів зривницьку роботу.

Треба дати йому належну відсіч, розкуркуливши його та притягнувши до права.

Гордій Грива
Колективна праця. 1931, 20.03.

***

Віддає свиню на квартиру

У с. Бондурово є куркуль Ткач П., що весь час викручується від виконання твердого завдання по м'ясозаготівлі. Була у нього свиня. Усім відомо, що вона його власна, але тепер він відхрещується від неї: "Це не моя свиня, — каже він, — це моєї сестри, що вийшла заміж". Нарешті, щоб більш йому повірили, відігнав цю свиню аж до сестри.

Сільрадо, розпізнай, чия це свиня, та дай відсіч самому куркулеві й тим, що захищають куркулів і їхніх свиней зустрічають, як рідних.

Гордій Грива
Колективна праця. 1931, 28.03.

***

Підкуркульники Сіренко й Чумак гальмують збирання посівматеріалу

16 березня, коли голова фахової кооперації с. Н.-Верещаки Савченко Андрій проводив куткові збори по питанню посівкомпанії, підкуркульники Сіренко М. та Чумак Василь всіма силами намагалися зірвати збори. Деякий час їм це не щастило, але нарешті, коли поставили на голосування питання про уступлення посівматеріалу та реманенту, вони відмовилися голосувати, створивши коло себе ворожий гурток і зірвали збори.

С-радо! Дай негайну відсіч зривникам!

П. Піщаний

Сільрадо, дай їм відсіч!

В Івангороді дуже гальмують заготівлю картоплі, курей та крашанок підкуркульники Німченко М., Німченко А. і Мельник С. На зборах вони горляють, що в них нічого немає і що з них останню шкуру деруть. Членів куткової комісії, що заходять до них по будь-якій справі, вони прямо женуть з хати.

Сільрадо, притягни зривників до прав за злісне невиконання чергових завдань!

Дописувач
Колективна праця. 1931, 05.04.

***

Тут живуть у згоді з куркулем

По куркульських господарствах не виконали до цього часу жодного грама хлібозаготівлі:

Село	Голова сільради
В.-Верещаки	Чернецький
Голиково	Севастюк
Івангород	Кучеренко
Красносілка	Коваленко
Омельгород	Куціший

Колективна праця. 1931, 13.08.

***

Жодного центнера хліба приватникові! Викоренити опортуністичне потурання глитаєм! Рішучим наступом на куркуля, боротьбою з опортуністичними самопливними методами роботи — забезпечимо успіх хлібозаготівель!

Зведення про хлібозаготівлю на 15 серпня

По колгоспах:

Ведуть перед Бірки I — 62 % Олександрівка — 50,6 %

Ганебно відстають Кримки — 7 % Райгород — 2, 2 %

По одноосібному сектору:

Несватково — 104 % Бірки — 79 %

Нічого не заготовили: Бовтишка, Голиково, Івангород, Красносілка, Поселянівка, Ставидла, Стримівка, Соснівка

По куркульсько-заможних: Стара Осота — 101 %, Несватково — 100 %

Заготовили 0 %

Чорна таблиця	
Івангород	Голова сільради Кучеренко
Китайгород	-//- Кузьменко
Омельгород	-//- Куціший
Поселянівка	-//- Тимко
Стримівка	-//- Лончинський

Попередити всі сількомісії, що невиконання плянів твердоздаваннями ближчої п'ятиденки розглядатиметься як найтяжчий злочин, скерований на зрив державного завдання.

Колективна праця. 1931, 18.08.

***

Підкуркульник Погорілий зриває хлібозаготівлю

Днями на засіданні пленуму Ставидлянської сільради розглядалося питання про виконання пляну хлібозаготівлі.

У дебатах на доповідь голови сільради виступив підкуркульник Погорілий Петро, що почав агітувати проти хлібозаготівельної кампанії, кажучи, що плян нереальний, що спочатку треба собі хліб розділити, а тоді вже й державі і т. ін. До Погорілого приєднався ще один прибічник глитайні, Іщенко Олександр.

Цікаво знати, як пролізли ці куркульські агітатори до складу сільради?

Шпилька

Колективна праця. 1931, 30.08.

***

Хто верховодив у колишньому колгоспі ім. Шевченка.

Куркульську зграю розкладників судитиме пролетарський суд

Сентовську артіль ім'я Шевченка розпущено за злісне невиконання пляну хлібозаготівель, розбазарювання, систематичну крадіжку хліба, найбільшу засміченість куркульсько-антирадянським елементом.

Сталося все це у колгоспі лише тому, що навіть в правлінні тут знайшли собі притулок клясові вороги — шкідники колгоспного будівництва. Ось вони: голова правління — Щорба Яків — міцний середняк; член правління Антонов Павло — експертник, якому було доведено пляна до двору... Такий самий плановик — член правління Живицький Іван. Голова ревізійної комісії — Армаш Федір (він же польовод) — за соцстаном куркуль.

...Всю цю зграю розкладників нині заарештовано, незабаром за всі злочинства вони дадуть відповідь перед пролетарським судом.

Біндеров

Соціалістичний темп. 1931, № 127 (161).

* Газета "Соціалістичний темп" — орган РПК, РВК та райпрофради Знам'янського району.

***

Куркульську ватагу до права

Сентовська сільрада ухвалила — змолотити хліб куркульських господарств. Але класовий ворог — куркуль зчинив шалений опір цій постанові.

Коли комсомольці, разом з молоддю-колгоспниками та активом села зайшли до куркуля Руца М., щоб змолотити хліб, їх зустріла п'яна ватага його прихильників-підкуркульників.

Куркуль Руца кинувся на т. Живіцького бити, розірвав одяг.

П'яну зграю куркулів на чолі з Руцом негайно приборкати.

Хай куркульня за антирадянські вчинки дасть відповідь перед судом.

Чужий

Не може бути двох думок: це зрив хлібозаготівлі

Голова правління колгоспу “Перемога” Федварської сільради уперто відмовляється від виконання плянів хлібозаготівлі. Він каже колгоспникам:

“Треба в першу чергу засипати свої комори, роздати на їдців, а потім ... хлібозаготівля!”

Цей куркульський дудар хитро посилається на нестачу тяглової сили для вивозу хліба, а сам на парі добрих коней возить до Зінов'ївську картоплю на базар.

Не може бути двох думок: це протиколгоспні, куркульські дії, це злочинне зривання бойових завдань хлібозаготівлі.

Косатик

Куркульські викрутаси

Оскаженілий класовий ворог-куркуль на кожному кроці чине шалений опір хлібозаготівлі. У безсилій люті він ладен до таких виступів, як це було позавчора в селі Цвітній. Коли сільрада застосувала до куркуля Левицького Івана закон від 4 липня 1929 р. за невиконання твердих завдань, він прилюдно підпалив свою хату.

Але даремні спроби куркуля в такий спосіб викликати до співчуття колгоспних колгоспівських мас, бідняків, середняків. З усієї більшовицькою рішучістю, не зважаючи на будь-які куркульські витівки куркуля буде примушено виконати тверде завдання.

Брайко

Соціалістичний темп. 1931, 25.08.

***

Постанова бюро Знам'янського РПК від 26 грудня 1931 р.

За злісне невиконання пляну хлібозаготівель, розбазарювання, організовану крадіжку хліба — Сентовську (нині с. Родниківка) артіль Шевченко — розпустити, правління колгоспу віддати до суду.

... Запропонувати фракції РВК та РКС Сентовському партосередкові забезпечити виконання пляну хлібозаготівель колишніми колгоспниками колишньої артілі “Шевченко”, шляхом доведення твердих плянів до куркульських дворів та шляхом масової роботи серед решти колгоспників домогтись самообов'язання їх щодо виконання пляну колишнього колгоспу.

Фракції РВК зробити перерахування сільгосподатку, самообкладання, культзборів тощо, та забезпечити негайне стягнення цих податків та кредитів з колишніх колгоспників безспірним порядком.

Передати всю землю, реманент, тяглову силу і все усупільнене майно колгоспам с. Сентово, що вони вже виконали плян хлібозаготівель.

Соціалістичний темп. 1931, 27.12.

***

Припинити розкрадання

Неодноразово вже писалося про крадіжки колгоспного майна в голиківському колгоспі “Борець”, але й досі вони тривають. Деякі члени колгоспу, що очищають посівматеріал, його крадуть. У Чабанової Явдохи правління витрусило в чоботях 1 кіло ячменю. Витрушено і в інших жінок, але комірник Луценко Г. про це мовчить. За днів 6 украдено 7 нових мішків, що коштують 35 крб.

К.

Колективна праця. 1933, 07.01.

***

Куркульських агентів покарано

До Соснівського колгоспу і в керівні органи села пролізли клясові вороги. Дбаючи лише за себе, робили вони різні зловживання. Нарсуд засудив за це: Бабича Захара — голову колгоспу, Майданника Григорія, комірника, та Метелицю Юхима, вагаря, до позбавлення волі в загальних місцях ув'язнення терміном на 8 років кожного; Бабича Євгена, зав господарства, та Бабича Івана, польовода, — на 5 років кожного; Салія, комірника, і Пугача Романа, рахівника, — на 2 роки.

Саламашенко

Колективна праця. 1933, 11.01.

***

Куркульську зграю покарано

У ніч проти 3 липня група розкуркулених і ледарів: Ващенко Андрій (розкуркулений), Левченко Трохим (розкуркулений, судився 1932 р. за розкрадання хліба), Сигида Андрій (під слідством за кражу бичка в Н.-Верещацькій філії р-г., де був сторожем), Чорногорець Гриць та Чумак Тетяна (перетримує злодіїв) — позрізали в Н.-Верещацькому колгоспі “Червоний сіяч” колоски. В час обшуку ці колоски знайдено у перелічених розкуркулених злодіїв.

6 липня нарсуд на місці, в присутності більше 150 колгоспників, розглянув цю справу. Як і завжди, ця зграя пробувала викрутитись, що “колоски різав не я, а діти”, “де вони взялись — мені невідомо”, що “це колоски з мого городу” і т. д.

...Нарсуд, установивши, що це організована від куркулів крадіжка, спрямована на розвал колгоспу... засудив цю зграю: Левченка Т., Ващенка А. до позбавлення волі в далеких таборах на 8 років; по відбутті — висилка на 9 років, поразка в правах на 5 років кожного.

Чорногорець Г., Сигида А. до позбавлення волі на 7 років, Чумакова на 3 роки. Зараз же після суду засуджених спрямовано до Бупру. ... Колгоспники зустріли вирок із задоволенням, укривши останні слова вир. оплесками.

Мовчан, Городиський, Зеленський
Колективна праця. 1933, 11.07.

ВИКОРИСТАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Реабілітовані історією. Кіровоградська область (далі — РІКО). — Кіровоград, 2007. — Т. 4. — С. 42.
2. Державний архів Кіровоградської області (далі — ДАКО). — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 40.
3. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 1.
4. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 4.
5. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 5.
6. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 11.
7. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 6.
8. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 8.
9. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 13.
10. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 11.
11. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 14.
12. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 15.
13. РІКО. — Кіровоград, 2007. — Т. 4. — С. 112.
14. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 23.
15. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 24.
16. РІКО. — Кіровоград, 2007. — Т. 4. — С. 90.
17. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 25.
18. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 26.
19. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 28.
20. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 30.
21. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 31.
22. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 32.
23. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 40.
24. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 43.
25. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 49.
26. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 50.
27. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 51.
28. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 58.
29. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 65.
30. ДАКО. — Ф. 430. — Оп. 1. — Спр. 60. — Арк. 78.
31. Білошанка В., Петренко І. Голодомор 1932–1933: Олександрівський вимір. — Кіровоград, 2006. — С. 69.
32. ДАКО. — Ф. П. 2. — Оп. 1. — Спр. 1878. — Арк. 15.

33. ДАКО. — Ф. П. 2. — Оп. 1. — Спр. 1878. — Арк. 442.
34. ДАКО. — Ф. П. 2. — Оп. 1. — Спр. 1878. — Арк. 67–75.
35. ДАКО. — Ф. П. 2. — Оп. 1. — Спр. 1954. — Арк. 442.
36. ДАКО. — Ф. П. 2. — Оп. 1. — Спр. 1878. — Арк. 75.
37. ДАКО. — Ф. П. 2. — Оп. 1. — Спр. 1954. — Арк. 503.
38. ДАКО. — Ф. П. 2. — Оп. 1. — Спр. 1954. — Арк. 442.
39. ДАКО. — Ф. П. 2. — Оп. 1. — Спр. 1878. — Арк. 93.
40. ДАКО. — Ф. Р. 184. — Оп. 1. — Спр. 67. — Арк. 406.
41. ДАКО. — Ф. П. 2. — Оп. 1. — Спр. 1878. — Арк. 96.
42. РІКО. — Кіровоград, 2007. — Т. 4. — С. 72.
43. РІКО. — Кіровоград, 2007. — Т. 4. — С. 90.
44. РІКО. — Кіровоград, 2007. — Т. 4. — С. 114.
45. РІКО. — Кіровоград, 2007. — Т. 4. — С. 115.
46. РІКО. — Кіровоград, 2007. — Т. 4. — С. 115.
47. РІКО. — Кіровоград, 2007. — Т. 4. — С. 115.
48. РІКО. — Кіровоград, 2007. — Т. 4. — С. 118.
49. РІКО. — Кіровоград, 2007. — Т. 4. — С. 143.
50. РІКО. — Кіровоград, 2007. — Т. 4. — С. 96.
51. РІКО. — Кіровоград, 2007. — Т. 4. — С. 58.
52. РІКО. — Кіровоград, 2007. — Т. 4. — С. 61.
53. РІКО. — Кіровоград, 2007. — Т. 4. — С. 68.
54. РІКО. — Кіровоград, 2007. — Т. 4. — С. 84.
55. РІКО. — Кіровоград, 2007. — Т. 4. — С. 108.
56. РІКО. — Кіровоград, 2007. — Т. 4. — С. 71.
57. РІКО. — Кіровоград, 2007. — Т. 4. — С. 102.
58. РІКО. — Кіровоград, 2007. — Т. 4. — С. 84.
59. Газ. “Колективна праця”. — 1931. — 20 бер.
60. Газ. “Соціалістичний темп”. — 1931. — № 119 (154).
61. Газ. “Соціалістичний темп”. — 1931. — № 93 (128).
62. Газ. “Соціалістичний темп”. — 1931. — № 110 (145).
63. Газ. “Соціалістичний темп”. — 1931. — № 118 (153).
64. Національна книга пам’яті жертв голодомору 1932–1933 років в Україні. Кіровоградська область. — Кіровоград, 2008. — С. 425.
65. Газ. “Соціалістичний темп”. — 1931. — № 61 (98).
66. Газ. “Соціалістичний темп”. — 1931. — 25 серп.
67. Газ. “Соціалістичний темп”. — 1931. — № 109 (144).
68. Газ. “Соціалістичний темп”. — 1931. — № 93 (128).
69. Газ. “Соціалістичний темп”. — 1931. — № 106 (114).
70. Газ. “Соціалістичний темп”. — 1931. — 25 серп.
71. Газ. “Колективна праця”. — 1931. — 30 лип.
72. Газ. “Колективна праця”. — 1931. — 2 черв.
73. Газ. “Соціалістичний темп”. — 1931. — № 116 (151).
74. Газ. “Соціалістичний темп”. — 1931. — 27 груд.
75. Газ. “Колективна праця”. — 1931. — 18 серп.
76. Газ. “Колективна праця”. — 1931. — 18 серп.
77. Газ. “Колективна праця”. — 1931. — 5 вер.